

Badge Fietzers Goud

Handleiding fiets

Onderwijsniveau: 3^e graad lager onderwijs

BRUSSEL MOBILITEIT
GEWESTELIJKE OVERHEIDSDIENST BRUSSEL

Dankwoord

Deze handleiding werd ontwikkeld in samenwerking met de VSV (Vlaamse Stichting Verkeerskunde).

Deze handleiding is geschreven door COREN vzw en GoodPlanet vzw op verzoek van Brussel Mobiliteit – Directie Mobiliteit en Verkeersveiligheid.

Voorwoord

Om je te begeleiden in het leerproces voor verplaatsingen te voet en met de fiets heeft Brussel Mobiliteit, samen met COREN vzw en GoodPlanet vzw, verschillende **leerlijnen** ontwikkeld. Met deze leerlijnen trachten we van jouw leerlingen bewuste burgers te maken die de **actieve verplaatsingswijzen** beheersen, en die in staat zijn om hun eigen duurzame mobiliteitskeuzes te maken. De competenties die zij daartoe moeten verwerven, hebben we verwerkt in educatieve pakketten voor voetgangers en fietsers, bestemd voor de **leerkrachten** van de verschillende niveaus van het kleuter- en lager onderwijs.

Aan de hand van onze educatieve pakketten kunnen leerkrachten autonoom aan de slag in het leerproces voor actieve verplaatsingswijzen. De pakketten vormen een aanvulling op de reeds bestaande educatieve projecten van Brusselse verenigingen, zoals het Voetgangersbrevet (GoodPlanet) en het Fietsbrevet (Pro Velo). Als je toch meer ondersteuning wenst bij dit leerproces, kan je deze organisaties contacteren.

Elk educatief pakket bestaat uit een praktische handleiding voor de leerkrachten, een controlefiche, een zelfevaluatiefiche en enkele extra oefenfiches. De pakketten bevatten ook beloningen die de leerlingen krijgen na de eindtest en 'Fietsers Goud kaarten' voor de ouders.

De leerlijn fietsen bestaat uit vier badges, aangepast aan de verschillende niveaus:

- ➡ De Badge Kleine Trappers voor het kleuteronderwijs
- ➡ De Badge Fietsers Brons voor de 1^e graad van het lager onderwijs
- ➡ De Badge Fietsers Zilver voor de 2^e graad van het lager onderwijs
- ➡ De Badge Fietsers Goud voor de 3^e graad van het lager onderwijs

Je hebt nu de handleiding Fietsers Goud in handen, die de leerkrachten van de **3^e graad van het lager onderwijs** helpt om hun leerlingen te leren fietsen. De Badge Fietsers Goud is het vervolg op de Badge Fietsers Zilver voor de 2^e graad van het lager onderwijs. De spelletjes en oefeningen waarmee de leerlingen hun vaardigheden oefenen en ontwikkelen, zijn eenvoudig te organiseren. De oefeningen zijn aangepast aan hun leeftijd en hun ontwikkelingsfase. Alle **basisvaardigheden** voor leerlingen tussen 10 en 12 jaar oud komen aan bod, van weten welke plaats je moet aanhouden op de weg, tot **grotere uitdagingen** zoals een kruispunt oversteken. Deze Badge Fietsers Goud helpt je leerlingen vooruit, waarbij de klemtoon wordt gelegd op hun **fietsvaardigheid in het verkeer**. Aan het einde van deze handleiding vind je onze tips om aan materiaal te geraken voor je school en je leerlingen, alsook een opleidingsaanbod voor leerkrachten en ouders.

Wij danken de VSV (Vlaamse Stichting Verkeerskunde), Pro Velo en Les Ateliers de la rue Voot voor hun hulp bij het uitwerken van deze handleiding.

En nu fietsen maar!

Inhoudsopgave

1. Inleiding	6
1.1. Het STOP-principe	6
1.2. Stapsgewijze aanpak leren fietsen	8
1.3. Vereiste voorkennis	9
1.4. Doelstellingen van de Badge Fietsers Goud	10
1.5. Stapsgewijze aanpak voor de Badge Fietsers Goud	11
1.6. Goed gebruik van deze handleiding	12
1.7. Uitdagingen voor leerlingen met specifieke behoeften	12
2. Vaardigheden trainen	14
Deel 1: Praktische oefeningen - op de speelplaats	15
Vaardigheid 1a: De juiste plaats aanhouden op de weg	15
Vaardigheid 2a: Rechts afslaan	16
Vaardigheid 3a: Links afslaan	17
Vaardigheid 4a: Om een obstakel heenrijden	18
Vaardigheid 5a: Oversteken aan een kruispunt	19
Deel 2: Dode hoek en wegcode – in de klas	27
Vaardigheid 6: De dode hoek kennen	27
Vaardigheid 7: De basisverkeersregels voor fietsers kennen	32
Deel 3: Praktische oefeningen - op de openbare weg	34
Vaardigheid 1b: De juiste plaats aanhouden op de weg	35
Vaardigheid 2b: Rechts afslaan	37
Vaardigheid 3b: Links afslaan	39
Vaardigheid 4b: Om een obstakel heenrijden	41
Vaardigheid 5b: Oversteken aan een kruispunt	43
Deel 4: De leefwereld van een fietser – in de klas	51
Vaardigheid 8: De voordelen van het fietsen opnoemen	51
Vaardigheid 9: Zijn/haar fiets kennen en onderhouden	54
Vaardigheid 10: Een fietsroute plannen	58
3. Eindproef van de Badge Fietsers Goud	61
3.1. Eindproef van de Badge Fietsers Goud	62
3.2. Verkrijgen van de Badge Fietsers Goud	77
4. Waar vind ik de juiste uitrusting?	78
4.1. SchoolVervoerPlannen	78
4.2. Week van de Mobiliteit	79
4.3. Nieuwsbrief schoolmobiliteit	79
4.4. Materiaal in bruikleen	79
4.5. De ouders betrekken en de kinderen uitrusten	80
Bijlagen	82

1. Inleiding

Al je leerlingen nemen al deel aan het verkeer, alleen of met begeleiding. Vanaf het 5^e leerjaar beginnen sommige leerlingen zelfstandig te fietsen voor korte afstanden, bijvoorbeeld naar school of vrienden. Het is belangrijk dat leerlingen hun fiets goed beheersen in het verkeer, zodat de fiets een reële optie wordt voor hun verplaatsingen. Daarom is het van belang om het leerproces rond duurzame mobiliteit vroeg te starten. Zowel de ouders als de leerkrachten van kinderen spelen hierbij een belangrijke rol. In deze handleiding richten we ons tot jou als leerkracht.

Deze handleiding staat vol tips en adviezen om je leerlingen van het 5^e en 6^e leerjaar in alle veiligheid en op een leuke manier te leren hoe ze zich als fietsers in het verkeer moeten gedragen.

De opbouw van deze Badge Fietsers Goud volgt de verschillende stappen in het leerproces van de kinderen. Het is belangrijk dat ook jij als leerkracht goed weet hoe dat leerproces in elkaar zit (zie punt 1.2.).

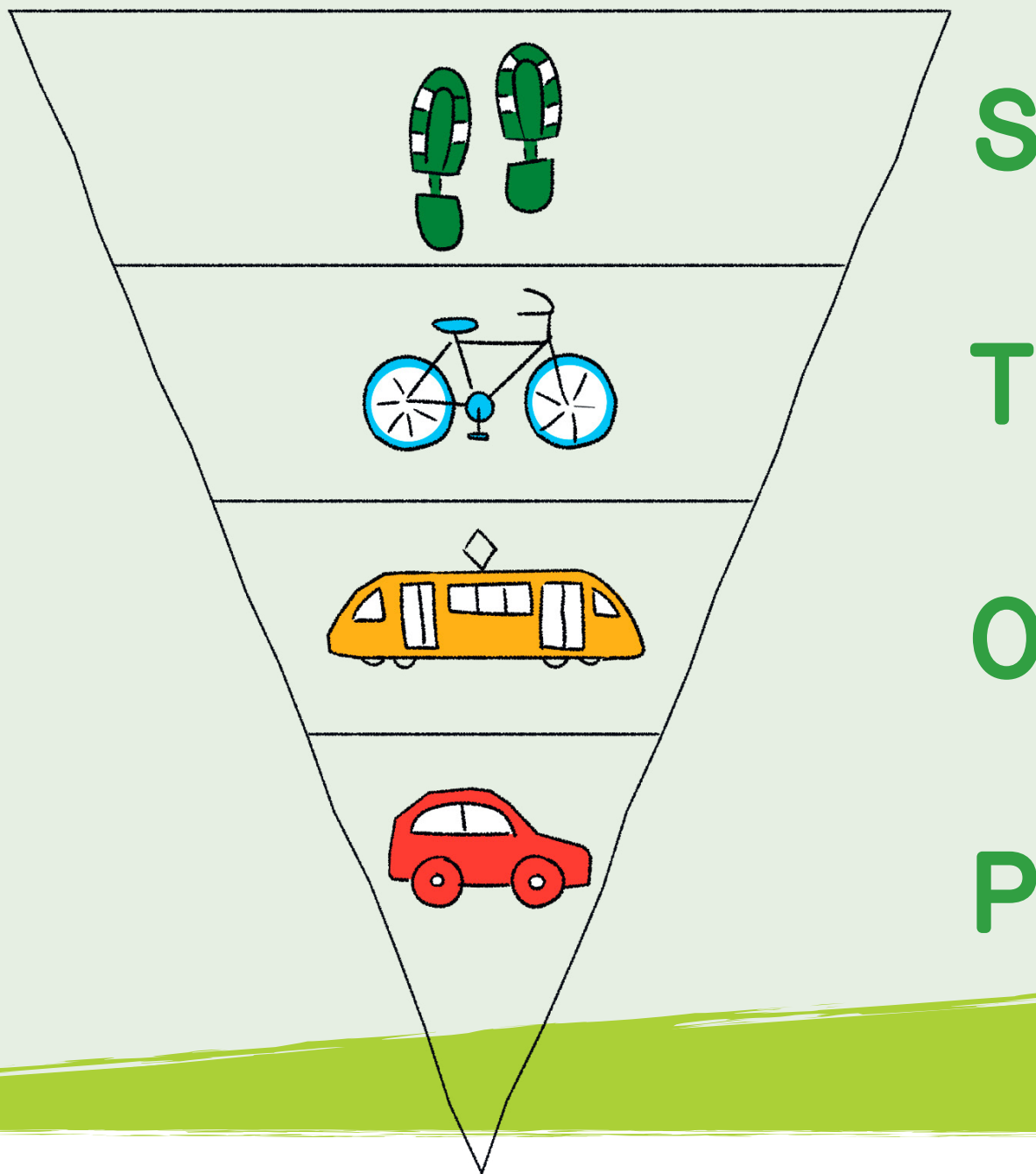
Deze handleiding spitst zich toe op het trappen, de tweede verplaatsingswijze in het STOP-principe.

1.1. HET STOP-PRINCIPE

Het STOP-principe staat voor een prioritering van de verschillende verplaatsingswijzen. Het idee dat het STOP-principe promoot, is in de openbare ruimte voorrang te geven aan voetgangers (Stappen), gevolgd door fietsers (Trappen), daarna het openbaar vervoer (O) en tot slot personenwagens (P). In de praktijk leidt dit principe tot een veel actievere en dus gezondere bevolking, minder files en minder luchtvervuiling door auto's.

PRIORITEITSVOLGORDE VAN DE VERPLAATSINGSWIJZEN

Het STOP-principe

- S = **STAPPEN** (1 tot 2 km)
Trek goede schoenen aan en leg korte afstanden te voet af!
- T = **TRAPPEN** (2 tot 5 km)
Is de afstand iets groter? Spring op je fiets!
- O = **OPENBAAR VERVOER** (> 5 km)
Bussen, treinen, trams en metro's brengen je nog verder.
- P = **PERSONENWAGEN**
Zijn de eerste drie verplaatsingswijzen geen optie? Neem in dat geval de auto.
Je kan ook carpooling of autodelen overwegen.

1.2. STAPSGEWIJZE AANPAK LEREN FIETSEN

Onderstaande leerlijn toont waar de leerlingen zich bevinden in het educatieve traject.

Kleuterschool	➡ Oefeningen voor de Badge Kleine Trappers ➡ Training en eindproef voor de Badge Kleine Trappers	Evenwicht
1 ^e leerjaar	➡ Oefeningen voor de Badge Fietzers Brons ➡ Training en eindproef voor de Badge Fietzers Brons	Behendigheid
2 ^e leerjaar		
3 ^e leerjaar	➡ Oefeningen voor de Badge Fietzers Zilver ➡ Training en eindproef voor de Badge Fietzers Zilver	Stuurvaardigheid
4 ^e leerjaar		
✓ 5 ^e leerjaar	➡ Oefeningen voor de Badge Fietzers Goud ➡ Training en eindproef voor de Badge Fietzers Goud	Verkeersvaardigheid
✓ 6 ^e leerjaar		

1.3. VEREISTE VOORKENNIS

De Badge Fietzers Goud is het vervolg op de Badge Fietzers Brons voor de 1^e graad van het lager onderwijs, en de Badge Fietzers Zilver voor de 2^e graad van het lager onderwijs. De **doelstellingen van de vorige handleidingen moeten dus verworven zijn** voor je kan starten met de Badge Fietzers Goud.

Een klas die geen voorafgaande fietstraining gevolgd heeft, kan toch starten met de Badge Fietzers Goud. Maar sommige leerlingen zullen misschien wat meer moeilijkheden ondervinden bij het aanleren van bepaalde begrippen en vaardigheden.

Na afloop van de vorige handleidingen kunnen de leerlingen behendig fietsen in een beschermde omgeving (speelplaats, sportzaal ...). Ze kunnen ook hun fietsrichting met precisie beheersen. Tijdens het leerproces werden de volgende vaardigheden verworven:

Badge Fietzers Brons	Badge Fietzers Zilver
➡ Met de fiets aan de hand stappen ➡ Opstappen en vertrekken ➡ Rechtdoor rijden ➡ Evenwicht behouden bij traag rijden ➡ Slalommen ➡ Stoppen en afstappen ➡ De juiste plaats aanduiden waar een fietser moet rijden	➡ Al fietsend over de schouder achterom kijken ➡ Een korte slalom maken ➡ Een arm uitsteken ➡ Op een oneffen ondergrond rijden ➡ Rekening houden met andere weggebruikers ➡ Remmen ➡ De voordelen van het fietsen opnoemen ➡ De basisverkeersregels voor fietsers kennen ➡ Zijn/haar fiets kennen en onderhouden

Om te kunnen starten met de Badge Fietzers Goud moeten je leerlingen op een fiets met trappers kunnen rijden. Ze moeten daarbij hun evenwicht kunnen behouden en hun fietsrichting beheersen. Als je merkt dat deze basisvaardigheden nog niet helemaal verworven zijn, aarzel dan niet om nog wat te oefenen aan de hand van de spelletjes en oefeningen uit de vorige handleidingen. Als sommige leerlingen helemaal nog niet kunnen fietsen, kan je de handleiding Kleine Trappers gebruiken, die oefeningen bevat om te leren fietsen op een fiets met pedalen.

1.4. DOELSTELLINGEN VAN DE BADGE FIETSERS GOUD

De Badge Fietzers Goud omvat vier doelstellingen voor de leerlingen van het 5^e en 6^e leerjaar: oefenen op de speelplaats, kennis van de wegcode en het gepaste gedrag, fietsen in het verkeer en de leefwereld van een fietser ontdekken.

Deze vier doelstellingen zijn omgezet in vaardigheden, die je zal kunnen beoordelen tijdens de eindproef voor het behalen van de Badge.

Dankzij de oefeningen van deze handleiding en de bijkomende fiches zal je één voor één en gaandeweg aan de vaardigheden kunnen werken.

Vaardigheden 1 tot 5 zijn in twee fasen opgedeeld: de eerste fase bevat oefeningen in een beschermde omgeving, om te verzekeren dat de leerlingen klaar zijn om de weg op te gaan voor de oefeningen van de tweede fase.

Doelstellingen	Vaardigheden
Oefenen op de speelplaats (a)	1a. De juiste plaats aanhouden op de weg
	2a. Rechts afslaan
	3a. Links afslaan
	4a. Om een obstakel heenrijden
	5a. Oversteken aan een kruispunt A. Zonder verkeersborden B. Met verkeersborden C. Met verkeerslichten D. Op een rotonde
De wegcode en het gepaste gedrag kennen	6. De dode hoek vermijden
	7. De basisverkeersregels en -verkeersborden voor fietsers kennen
Fietsen in het verkeer (b)	1b. De juiste plaats aanhouden op de weg
	2b. Rechts afslaan
	3b. Links afslaan
	4b. Om een obstakel heenrijden
	5b. Oversteken aan een kruispunt A. Zonder verkeersborden B. Met verkeersborden C. Met verkeerslichten D. Op een rotonde
De leefwereld van een fietser ontdekken	8. De voordelen van het fietsen opnoemen
	9. Zijn/haar fiets kennen en onderhouden
	10. Een fietsroute plannen

1.5. STAPSGEWIJZE AANPAK VOOR DE BADGE FIETSERS GOUD

Het behalen van de Badge Fietzers Goud door je leerlingen verloopt in verschillende, logisch opgebouwde stappen:

STAP 1

Vorbereiding

- Lees deze handleiding goed door.
- Breng je collega's en je directie op de hoogte.
- Informeer de ouders dat hun kinderen aan fietsvaardigheden werken.
- Controleer of de fietsen van je leerlingen (of van de school) in goede staat verkeren: werkende remmen, opgepompte banden en geschikte maat (zie handleiding van de Badge Fietzers Zilver - Vaardigheid 9: Zijn/haar fiets kennen en onderhouden, vanaf pg. 50).

STAP 2

Vaardigheden oefenen of bespreken

- Oefen of bespreek met je leerlingen de vaardigheden vermeld in de tabel op vorige pagina. Verderop in deze handleiding vind je voor elke vaardigheid aangepaste oefeningen. De praktische vaardigheden (1 tot 7) zullen geëvalueerd worden tijdens de eindtest. De maatschappelijke vaardigheden (8 tot 10) worden besproken in de klas maar zullen niet beoordeeld worden tijdens de eindtest.

STAP 3

Het parcours voor het behalen van de Badge Fietzers Goud

- Teken een testparcours uit en bakken het af.
- Oefen op dit parcours om je leerlingen voor te bereiden.
- Zoek begeleiders voor de dag van de eindtest.
- Evalueer de leerlingen aan de hand van de controlefiches.

STAP 4

Het behalen van de Badge Fietzers Goud

- Noteer de sterke punten en de aandachtspunten van elke leerling op de 'Fietzers Goud kaarten' die bedoeld zijn voor de ouders.
- Deel de beloningen uit aan de leerlingen.
- Doe de zelfevaluatie-oefening met je leerlingen.

1.6. GOED GEBRUIK VAN DEZE HANDLEIDING

Om jouw leerlingen goed 'op weg' te helpen, hebben wij een selectie van oefeningen gemaakt voor elke vaardigheid, die elkaar logisch opvolgen. We adviseren je om de volgorde in deze handleiding aan te houden voor een vlotte ontwikkeling van de fietsvaardigheden van je leerlingen. Elke oefening kan meermaals herhaald worden doorheen het schooljaar om de vaardigheid goed te verankeren.

Vertrouw op jouw oordeel en op je kennis van de vaardigheden van je leerlingen om te weten aan welke oefeningen je meer tijd zal moeten besteden. Laat ook ruimte voor creativiteit en flexibiliteit: je moet je uiteraard aanpassen aan jouw leerlingen, de schoolomgeving, de activiteiten van de school en de externe hulp waarop je een beroep kan doen.

1.7. UITDAGINGEN VOOR LEERLINGEN MET SPECIFIEKE BEHOEFTE

Ongeveer 7,5 procent van de Nederlandstalige schoolkinderen in het basisonderwijs in Vlaanderen en Brussel blijken minstens één stoornis te hebben zoals ADHD, dyslexie of autisme*. De meeste van die kinderen volgen gewoon onderwijs en zijn, zeker als hun beperking weinig zichtbaar is, niet altijd gediagnosticeerd.

Deze kinderen worden, in vergelijking met leeftijdsgenootjes, met extra uitdagingen geconfronteerd, zoals:

- ➡ Onvoldoende besef van gevaar.
- ➡ Verhoogde afleidbaarheid.
- ➡ Moeite of onvermogen om achtergrondstimuli weg te filteren.
- ➡ Hogere mate van impulsiviteit.
- ➡ Meer rusteloosheid en minder geduld (bv. niet in staat zijn te wachten).
- ➡ Grotere cognitieve- en leerproblemen.
- ➡ Moeilijkheden met ruimtelijke oriëntatie en hun weg te vinden.
- ➡ Moeilijkheden met begrippen zoals links, rechts, voor, achter, boven onder.
- ➡ Moeilijkheden bij het begrijpen van complexe opdrachten.
- ➡ Moeite om zich het perspectief van een ander in te beelden.
- ➡ Lager zelfvertrouwen vanwege de hierboven vermelde uitdagingen.

* Bron: Wim van den Broeck, VUB, 2012.

Voor deze leerlingen betrouwbaar op de veiligheidsregels kunnen terugvallen, moeten de regels vaak herhaald worden, tot ze een automatisme worden. We geven je enkele **tips**, niet om deze leerlingen apart te remediëren, **maar om toe te passen in de hele groep**. Ook neurotypische kinderen hebben voordeel aan deze methoden:

- ➡ Gebruik heldere taal en geef eenduidige opdrachten.
- ➡ Leer de leerlingen om hulp te vragen.
- ➡ Compenseer waar nodig door hulpmiddelen toe te staan die de zelfredzaamheid vergroten, zoals een 'spiekbriefje' met icoontjes dat het kind mag bijhouden.
- ➡ Maak gebruik van meerdere manieren om te visualiseren: pictogrammen, uitbeelden, poppetjes of filmpjes.
- ➡ Werk met deeltaken: 'stap voor stap'.
- ➡ Leg uit waarom een regel geldt.
- ➡ Gebruik naast 'links – rechts' ook steeds de benaming 'beide kanten'.

2.

Vaardigheden trainen

Deze handleiding heeft tot doel de verschillende vaardigheden verbonden aan de ontwikkelingsfasen van het kind te oefenen en te testen. De oefeningen zijn **gerangschikt volgens moeilijkheidsgraad** en volgens de tien vaardigheden die je leerlingen moeten beheersen om hun Badge Fietsers Goud te behalen. Je begint dus het best met de eerste oefening.

Bovendien werden de praktische oefeningen in deze handleiding in twee fasen opgedeeld: tijdens de eerste fase oefen je met de leerlingen op de speelplaats, tijdens de tweede fase doe je oefeningen op de weg, in een echte verkeerssituatie. Als je deze opbouw volgt, werk je steeds in de juiste ontwikkelingsfase van je leerlingen.

In de praktijk

De oefeningen van deze handleiding zijn in vier delen opgedeeld:

- ➡ Deel 1: Praktische oefeningen – Op de speelplaats
 - De **vijf praktische vaardigheden** (1a, 2a, 3a, 4a, 5a) van de Badge Fietsers Goud worden geoefend **in een beschermde omgeving**, aan de hand van oefeningen die elk tussen vijf en tien minuten duren.
 - Voor deze oefeningen heeft **elke leerling een fiets en een helm nodig**.

Vraag de kinderen hun eigen fiets mee te brengen. Zo kunnen ze het traject tussen thuis en de school - en het plezier van fietsen - ontdekken. In het laatste hoofdstuk halen we mogelijkheden aan om fietsen aan te schaffen voor de fietsvloot van de school.

- ➡ Deel 2: Dode hoek en wegcode – In de klas
 - De vaardigheden 6 en 7 moeten in de klas geoefend worden, vóór je de openbare weg opgaat, aan de hand van de bijgevoegde fiches en afbeeldingen. Deze twee vaardigheden kunnen tijdens het leerproces op verschillende momenten en meermaals aan bod komen.

- ➡ Deel 3: Praktische oefeningen – Op de openbare weg
 - Wanneer je voelt dat je leerlingen er klaar voor zijn, kan je je **op de openbare weg** begeven om de **vijf praktische vaardigheden** (1b, 2b, 3b, 4b, 5b) te oefenen in een reële verkeerssituatie.
 - Voor deze oefeningen heeft **elke leerling een fiets en een helm nodig, en eventueel een fluohesje**.
- ➡ Deel 4: De leefwereld van een fietser – In de klas
 - De laatste drie vaardigheden, 8, 9 en 10, moeten geoefend worden in de klas, op een moment dat je zelf kiest. Net zoals de vaardigheden in deel 2, bespreek je ze aan de hand van de bijgevoegde fiches en afbeeldingen en kunnen ze tijdens het leerproces op verschillende momenten en meermaals aan bod komen.

Naar het einde toe kan je het parcours van de eindproef al eens overlopen, zodat de kinderen kunnen oefenen. Zo is het testparcours op de dag van de proef voor jou en voor de leerlingen geen verrassing meer.

DEEL 1: PRAKTISCHE OEFENINGEN - OP DE SPEELPLAATS

VAARDIGHEID 1a DE JUISTE PLAATS AANHouden OP DE WEG

Doel

Indien er geen fietspad is, moeten fietsers aan de rechterkant van de weg rijden en een veilige afstand bewaren tot de geparkeerde voertuigen. Daartoe moeten de leerlingen hun fiets correct kunnen besturen zonder van hun baan af te wijken.

Rechts houden

Materiaal

Een fiets en een helm per leerling, stoepkrijt, één of twee obstakels (vuilnisbak, stoel ...).

Organisatie

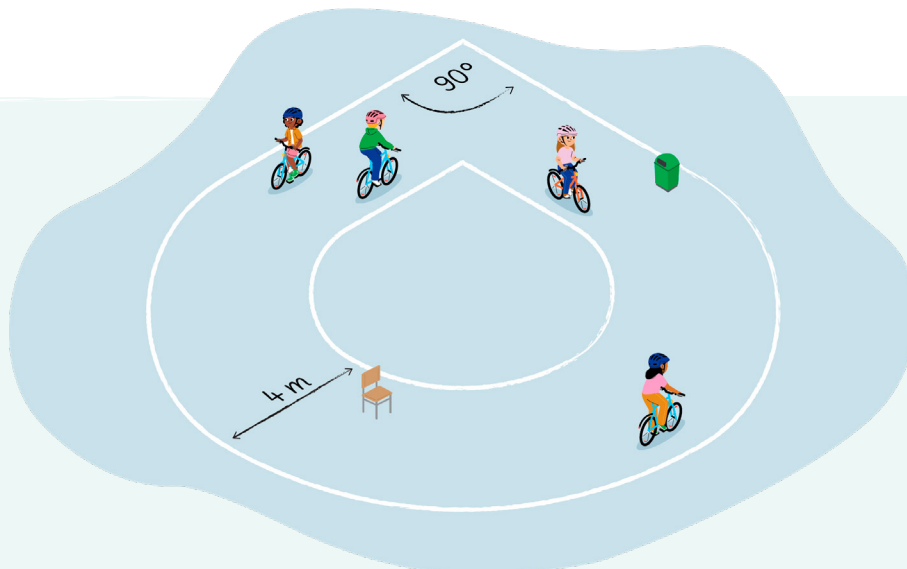
Teken op de speelplaats een weg in lusvorm van 4 meter breed, met één bocht in een hoek van 90° (zoals op de afbeelding).

Oefening

Verdeel de groep in twee: een deel van de leerlingen rijdt in wijzerzin en het andere deel rijdt in tegenwijzerzin. Let erop dat de leerlingen:

- zo veel mogelijk rechts op hun rijbaan rijden.
- geen bochten afsnijden (in het bijzonder de bocht met de rechte hoek, waar de leerlingen die in tegenwijzerzin rijden naar links afslaan).
- de bochten niet te breed nemen (in het bijzonder de bocht met de rechte hoek, waar de leerlingen die in wijzerzin rijden naar rechts afslaan).

Plaats (en verplaats) de obstakels zodat dat de leerlingen af en toe verplicht worden naar links uit te wijken (zie vaardigheid 4, pg. 18 om te leren om een obstakel heen te rijden).

VAARDIGHEID 2a RECHTS AFSLAAN

Doel

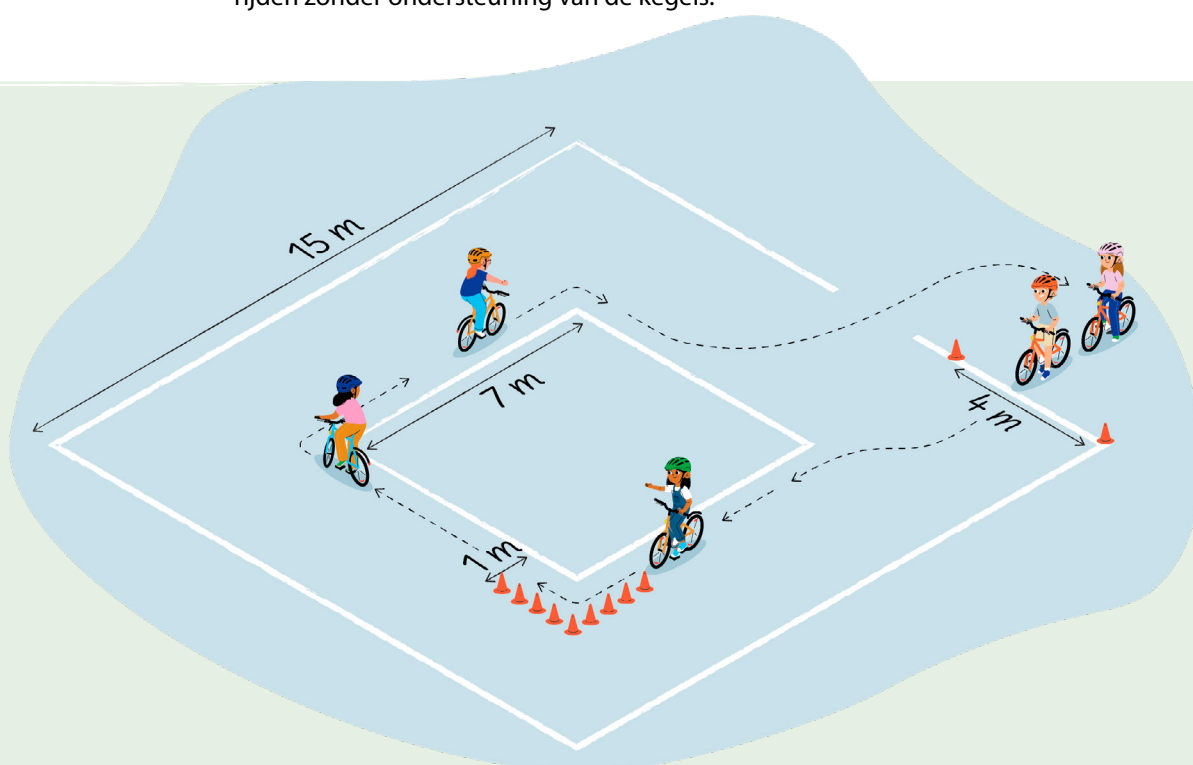
Rechts afslaan met een fiets is iets minder moeilijk dan links afslaan, omdat fietsers die naar rechts afslaan de weg niet moeten oversteken. Leerlingen moeten kunnen aangeven dat ze rechts willen afslaan en ze moeten met een scherpe bocht naar rechts kunnen afslaan, zonder van hun baan af te wijken.

Rechts afslaan

Materiaal Een fiets en een helm per leerling, stoepkrijt, tien kegels.

Organisatie Teken met het stoepkrijt op de speelplaats een vierkant van 15 op 15 meter. Teken in dat eerste vierkant vervolgens een tweede vierkant van 7 op 7 meter. Plaats twee kegels op 4 meter uit elkaar op een hoek van het grote vierkant: dit is de startlijn. Plaats de acht resterende kegels aan de eerste bocht, op 1 meter van het denkbeeldige voetpad aan de binnenkant van de bocht, om de leerlingen te verplichten de bocht scherp te nemen.

Oefening De leerlingen gaan in een rij achter de startlijn staan. Elk op hun beurt rijden ze in wijzerzin de denkbeeldige weg op en ze nemen elke bocht naar rechts op een correcte manier: ze steken vóór de eerste kegel hun arm uit om de bocht aan te kondigen, ze vertragen alvorens de bocht in te gaan en brengen beide handen terug aan het stuur, ze nemen de bocht scherp, zonder de kegels te raken. Na de derde bocht sluiten ze weer aan in de rij. Enkel de eerste bocht wordt met kegels afgebakend, daarna moeten de leerlingen scherp door de tweede en derde bocht rijden zonder ondersteuning van de kegels.

VAARDIGHEID 3a LINKS AFSLAAN

Doel

Links afslaan vormt een gevaarlijk maneuver voor fietsers, omdat ze het verkeer moeten kruisen. De leerlingen moeten hun bocht kunnen aankondigen en ze moeten op correcte wijze naar links kunnen afslaan.

Links afslaan

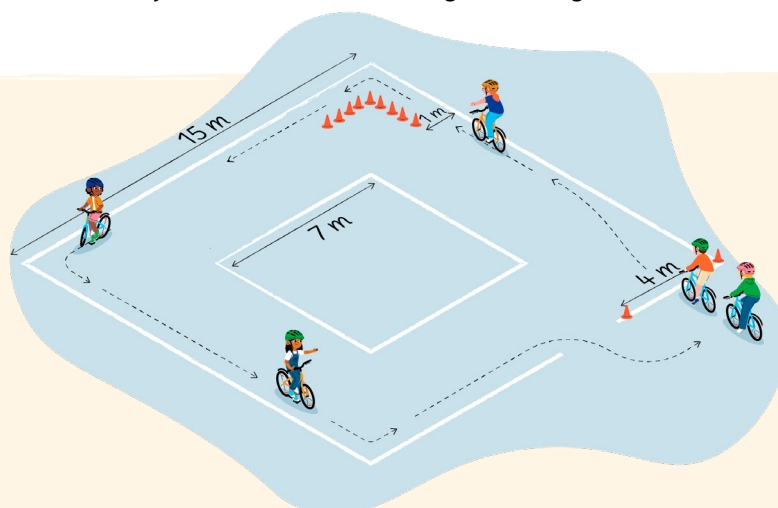
Materiaal Een fiets en een helm per leerling, stoepkrijt, tien kegels.

Organisatie Teken met het stoepkrijt op de speelplaats een vierkant van 15 op 15 meter. Teken in dat eerste vierkant vervolgens een tweede vierkant van 7 op 7 meter. Plaats twee kegels op 4 meter uit elkaar op een hoek van het grote vierkant: dit is de startlijn. Plaats de acht resterende kegels aan de eerste bocht, op maximum 1 meter van het denkbeeldige voetpad aan de buitenkant van de bocht, om de leerlingen te dwingen de bocht ruim te nemen.

Oefening De leerlingen gaan in een rij achter de startlijn staan. Elk op hun beurt rijden ze in tegenwijzerzin de denkbeeldige weg op. Ze nemen elke bocht naar links op een correcte manier en volgen daarbij de volgende stappen:

1. Ze kijken over hun linker**schouder** (om het verkeer achter hen te controleren en met het achteropkomende voertuig te communiceren).
2. Ze steken hun linker**arm** uit om de bocht aan te kondigen (vóór de eerste kegel).
3. Ze controleren nogmaals het achteropkomende verkeer alvorens het maneuver uit te voeren.
4. Ze nemen de bocht ruim, zonder de kegels te raken en met beide handen aan het **stuur**. Herhaal 'SCHOUDER – ARM – STUUR' opdat de leerlingen de verschillende etappes van het maneuver memoriseren en ze een reflex worden.
5. Ze komen aan de rechterkant van de weg uit (niet naar links uitwijken, de bocht niet afsnijden).

Na de derde bocht sluiten de leerlingen weer aan in de rij. Enkel de eerste bocht wordt met kegels afgebakend, daarna moeten de leerlingen ruim door de tweede en derde bocht rijden zonder ondersteuning van de kegels.

VAARDIGHEID 4a OM EEN OBSTAKEL HEENRIJDEN

Doel

Indien er geen fietspad is, moeten fietsers aan de rechterkant van de weg rijden. Maar het is niet altijd mogelijk aan de rechterkant van de weg te blijven rijden. Heel wat obstakels (werken, hinderlijke objecten ...) dwingen fietsers om naar links uit te wijken, richting het midden van de weg. De leerlingen moeten in veiligheid om deze obstakels heen kunnen rijden.

Daartoe moeten de leerlingen de volgende deelvaardigheden gebruiken:

- Vertragen en voorbij het obstakel heen kijken om na te gaan of er een voertuig uit de tegenovergestelde richting nadert.
- Over de linkerschouder kijken om het achteropkomende verkeer te controleren.
- Indien nodig vertragen of stoppen om het achteropkomend verkeer door te laten.
- De linkerarm uitsteken om het uitwijkmanoeuvre aan te kondigen.
- Op tijd naar links uitwijken en afstand houden van het obstakel.
- Verder rijden aan de rechterkant van de weg.

Om een obstakel heenrijden

Materiaal	Een fiets en een helm per leerling, twee kegels, twee obstakels (vuilnisbak, fiets, stoel ...), stoepkrijt.
Organisatie	Teken met krijt op de speelplaats een rijstrook van 30 meter lang en 4 meter breed. Plaats een kegel aan het begin en het einde van de rijstrook. Dit zijn de vertrek- en terugkeerpunten. Plaats de obstakels aan de rand van de rijstrook.
Oefening	De leerlingen wachten achter elkaar aan het vertrekpunt. Ze vertrekken één voor één en ze moeten de juiste handelingen uitvoeren vóór, tijdens en na het omzeilen van het obstakel (SCHOUDER – ARM – STUUR): vertragen, over de linkerschouder kijken, stoppen indien nodig, de arm uitsteken, uitwijken met beide handen aan het stuur en weer aan de rechterkant van de weg gaan rijden. Als ze om alle obstakels heen zijn gereden, mogen ze weer in de rij aansluiten.

VAARDIGHEID 5a OVERSTEKEN AAN EEN KRUISPUNT

Doel

De leerlingen kunnen een kruispunt analyseren, weten wie voorrang moet geven en hoe ze het kruispunt moeten oversteken.

Tips

Om de leerlingen goed voor te bereiden, kan je in de klas de verschillende verkeersborden en hun betekenis overlopen (zie vaardigheid 7, pg. 33).

Opmerking

Eén van de basisregels in de wegcode is voorrang verlenen aan bestuurders die van rechts komen. Enkel door intensief oefenen kan de zogenaamde 'voorrang van rechts' een automatisme worden voor jonge fietsers. Leg hen duidelijk uit dat ze altijd moeten opletten aan een kruispunt, want het is niet omdat ze voorrang hebben dat een andere bestuurder hen ook effectief voorrang zal verlenen.

Er bestaan bovendien heel wat vormen van voorrang, waarop geoefend moet worden:

- Een kruispunt zonder verkeersborden.
- Een kruispunt met verkeersborden.
- Een kruispunt met verkeerslichten.
- Een rotonde.

Hiërarchie van de signalisatie

In de openbare ruimte overlappen meerdere types signalisatie elkaar. Het is voor kinderen niet altijd eenvoudig om te weten welke signalisatie ze moeten volgen. Leg hen uit wat de geldende hiërarchie is:

1. Politieagent: indien een politieagent het verkeer aan een kruispunt regelt, dan moet je zijn of haar aanwijzingen volgen boven alle andere verkeerstekens.
2. Verkeerslichten: indien er verkeerslichten staan, moet je deze respecteren.
3. Verkeersborden en markeringen de weg: bij afwezigheid van verkeerslichten, of indien deze defect zijn, moet je kijken naar de verkeersborden en de markeringen op de weg.
4. Wegcode: bij afwezigheid van verkeerslichten, -borden en wegmarkering, is de wegcode van toepassing (bijvoorbeeld voorrang van rechts).

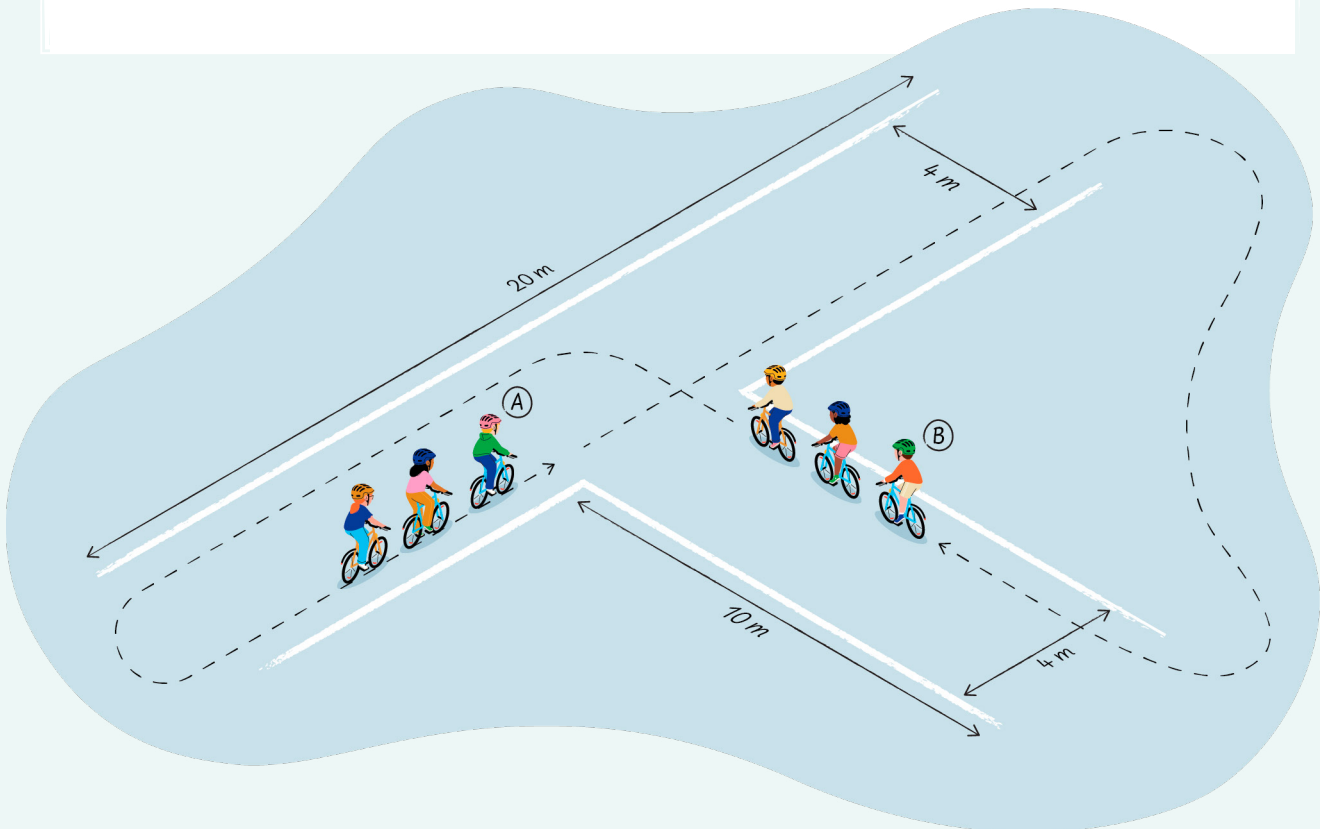
Je vindt deze poster terug in bijlage 1 aan het einde van deze handleiding en op de website mobilité-mobilité.brussels/nl/school.

A. Aan een kruispunt oversteken zonder verkeersborden

T-vormig kruispunt

- Materiaal** Een fiets en een helm per leerling, stoepkrijt, een fluitje.
- Organisatie** Gebruik het stoepkrijt om een T-splitsing te tekenen: maak 3 armen van elk minstens 10 meter lang, met rijstroken van 4 meter breed. Verdeel de leerlingen in twee groepen en plaats ze zoals aangegeven op de afbeelding.
- Oefening** Op jouw fluitsignaal vertrekt de eerste leerling van elke groep. Aan het kruispunt wil de leerling van groep A rechtdoor rijden, maar hij moet voorrang verlenen aan de leerling van groep B die van rechts komt en naar links wil afslaan (de leerling van groep B geeft dit aan door de arm uit te strekken). Als de leerling van groep A de fietser van groep B het kruispunt ziet naderen zegt leerling A met luide stem "VOORRANG VAN RECHTS" en vertraagt of stopt vervolgens om leerling B door te laten. Leerling A mag daarna voortrijden. Omdat de leerlingen hier een automatisme kweken is het belangrijk dat de leerlingen luidop "voorrang van rechts" zeggen. Zodra hij het kruispunt heeft overgestoken, sluit de fietser van groep A achteraan in de rij van groep B aan en die van groep B sluit achteraan bij groep A aan. Op jouw volgende fluitsignaal mag de volgende leerling uit elke groep vertrekken, enzovoort tot alle leerlingen zowel in groep A als groep B hebben meegedaan.

Het kruispunt met vier armen

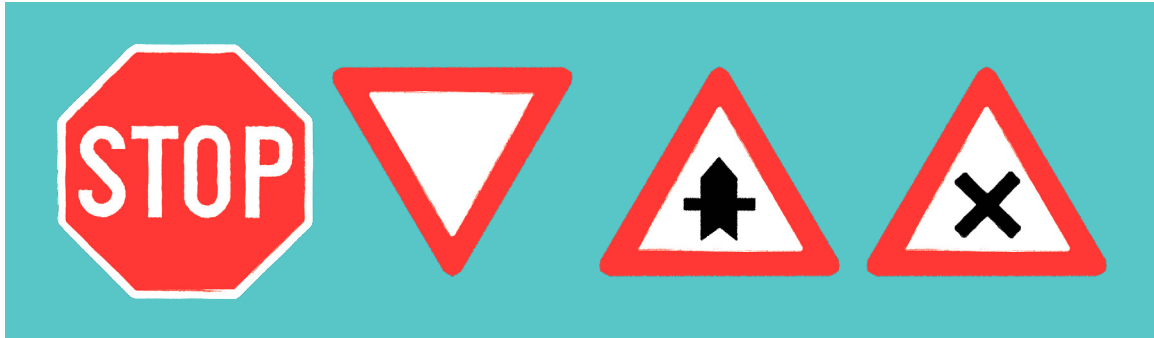
Materiaal	Een fiets en een helm per leerling, stoepkrijt, een fluitje.
Organisatie	Teken een kruispunt met vier armen (breedte van de rijstroken: 4 meter, zodat de leerlingen elkaar kunnen kruisen). Verdeel de leerlingen in vier groepen en plaats op elke arm een groep aan de rechterkant van de weg.
Oefening	Wijs drie leerlingen aan die met hun fiets mogen vertrekken en zeg hen hoe ze moeten rijden (recht door, links- of rechtsaf). Op jouw fluitsignaal rijden ze elk naar de hun aangegeven richting. Terwijl ze dit doen, moeten ze rekening houden met de voorrang van rechts en alle deelvaardigheden uitvoeren (rechts rijden, vertragen en kijken of er een bestuurder van rechts aankomt, voorrang verlenen indien nodig). Als ze op hun bestemming zijn, nemen de leerlingen plaats achteraan in de rij. Vervolgens geeft je een nieuwe opdracht aan drie andere leerlingen.

B. Oversteken aan een kruispunt met verkeersborden en markeringen op de weg

De verkeersborden

De verkeersborden moeten vaak herhaald worden, opdat de leerlingen automatismen verwerven in het verkeer. Je vindt alle nuttige verkeersborden om in de klas te oefenen bij vaardigheid 7, pg. 33 en in de bijlagen aan het einde van deze handleiding.

Stoppen en vertragen

Materiaal	Een fiets en een helm per leerling, de verkeersborden 'STOP' en 'Vorrang verlenen' (zie borden in bijlage 5 of de verkeerspiste, zie pg. 78), stoepkrijt, een fluitje.
Organisatie	Teken met krijt drie parallelle lijnen op telkens 10 meter afstand: een startlijn, een middenlijn en een aankomstlijn.
Oefening	De leerlingen staan in drie rijen naast elkaar achter de startlijn, klaar om te vertrekken. Neem zelf plaats achter de aankomstlijn, met de twee verkeersborden in de hand. Op jouw fluitsignaal rijden de drie eerste leerlingen aan een normale snelheid naar je toe. Wanneer ze de middenlijn naderen, steek je een van de twee borden omhoog. De leerlingen moeten nu op een gepaste manier reageren: ➡ Als je het STOP-bord toont, stoppen de leerlingen aan de lijn en plaatsen ze een voet op de grond. Ze kijken in de twee rijrichtingen alvorens voort te fietsen tot aan de aankomstlijn. ➡ Als je het bord 'Vorrang verlenen' toont, remmen de leerlingen af en rijden traag voort terwijl ze naar de twee rijrichtingen kijken. Een andere leerling kan eventueel te voet voorbijkomen, tussen de middenlijn en de aankomstlijn, om de komst van een voertuig uit linkse of rechtse richting te simuleren, waardoor de leerlingen bijgevolg moeten stoppen. Als er niemand voorbijkomt, is de weg vrij en mogen de fietsers aan een normale snelheid naar de aankomstlijn rijden. ➡ Wanneer de leerlingen over de aankomstlijn zijn gereden, fietsen ze terug om aan te sluiten achteraan in hun rij.

Een kruispunt met verkeersborden beheersen

Materiaal

Een fiets en een helm per leerling, stoepkrijt, de verkeersborden 'STOP', 'Voorrang verlenen', 'Voorrangsweg' en 'Voorrang van rechts' (zie borden in bijlage 5 of de verkeerspiste, zie pg. 78).

Organisatie

Teken op de speelplaats een eenvoudig parcours, met vier rechthoeken (van 10 op 5 meter), zoals op de afbeelding. Installeer de verkeersborden zoals aangeduid op de tekening. Teken ook de stoplijnen (een volle lijn voor het 'STOP'-bord en een lijn van omgekeerde driehoeken voor het bord 'Voorrang verlenen').

Oefening

Voor je begint, leg je de leerlingen uit wat er van hen wordt verwacht. Doe dit door samen met hen het parcours te doorlopen en bij elk verkeersbord halt te houden en uitleg te geven. Verdeel de klas vervolgens in vier groepen, die elk op een hoek van het parcours gaan staan, klaar om te vertrekken. De leerlingen vertrekken één per één uit de vier hoeken van het parcours. Laat de leerlingen vrij rondrijden op het parcours en zie erop toe dat ze de verkeersborden naleven en voorrang verlenen aan hun klasgenoten indien nodig. Je kan tijdens de oefening de verkeerssituatie aan de kruispunten veranderen door verkeersborden te verplaatsen en de tekeningen op de grond aan te passen.

C. Oversteken aan een kruispunt met verkeerslichten

De verkeerslichten

Er bestaan verschillende soorten verkeerslichten voor fietsers. Overloop ze met je leerlingen aan de hand van vaardigheid 7 (pg. 32) en de bijlagen, te vinden aan het einde van deze handleiding en op de website mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school (bijlagen 4 en 5).

Gedrag bij het naderen van een verkeerslicht

Een 'opstelvak voor fietsers' (ook wel 'fietssas' genoemd) is een zone op een kruispunt met verkeerslichten, waar fietsers kunnen halt houden wanneer het licht op rood staat. Fietsers plaatsen zich in deze zone vóór de automobilisten, waardoor ze zichtbaarder zijn en straks als eerste kunnen vertrekken. Fietsers moeten zich in het opstelvak positioneren aan de kant van de richting waarin ze willen verder rijden, om te voorkomen dat hun weg wordt afgesneden: een fietser die naar links wil afdraaien als het licht op groen springt, zet zich aan de linkerkant van het opstelvak. Als er geen ruimte is in het opstelvak, moet de fietser in de rij voertuigen blijven, maar in het midden van zijn rijstrook, om te voorkomen dat zijn weg op het kruispunt wordt afgesneden en om niet in een dode hoek terecht te komen. Hetzelfde geldt als er een groot voertuig (bus, vrachtwagen ...) voor het opstelvak staat: blijf op voldoende afstand achter dit voertuig en laat het als eerste vertrekken.

De verkeerslichten bespreken in de klas

Materiaal	De afbeeldingen die je kan vinden in bijlage en op de website mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school (bijlage 3).
Organisatie	Organisatie vooraf niet nodig.
Oefening	De afbeeldingen stellen mogelijke situaties op kruispunten met verkeerslichten voor. Toon deze in de klas één voor één aan de leerlingen en bespreek met hen hoe ze zich in de verschillende situaties moeten gedragen: ➡ Waar moet de fietser gaan staan bij rood licht? ➡ Wanneer mag hij vertrekken? ➡ Waar moet de fietser gaan staan als hij naar links wil afslaan? Naar rechts? Rechtdoor wil rijden? ➡ Als hij het opstelvak voor fietsers niet kan bereiken, waar moet hij dan gaan staan?

D. Een rotonde oversteken

De rotondes

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn er veel ronde punten of rotondes. Deze zorgen voor een vlottere doorstroming voor automobilisten. Maar het zijn wel gevaarlijke punten voor fietsers, vooral vanwege de dode hoeken (zie vaardigheid 6, pg. 27).

Hier leggen we de nadruk op een rotonde **zonder fietspad**. Op dit type rotonde is het aangeraden in het midden van de rijbaan te rijden om beter zichtbaar te zijn, en dus niet aan de rechterkant van de rijbaan. Als er meerdere rijstroken zijn, fiets je in het midden van de rechtse rijstrook. Deze aanbeveling staat sinds 2004 in de wegcode.

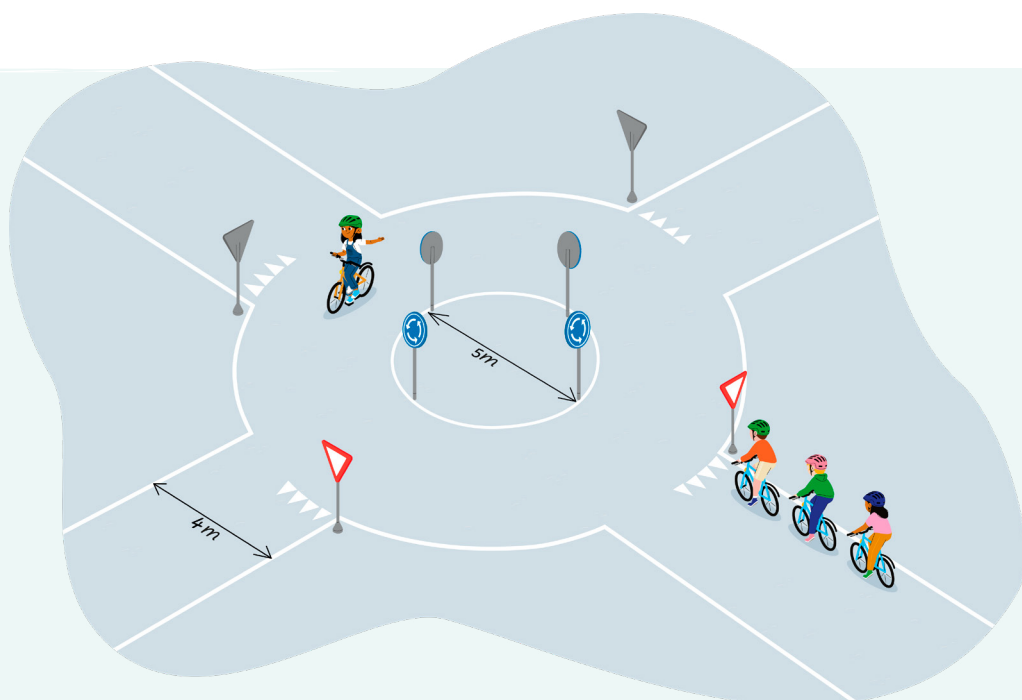
De correcte plaats op een rotonde innemen

Materiaal De verkeersborden 'Ronde' en 'Vorrang verlenen' (zie borden in bijlage 5 of de verkeerspiste, zie pg. 78), stoepkrijt.

Organisatie Maak een oefenrotonde op de speelplaats: teken met stoepkrijt een cirkel van 5 meter diameter en vier ingangs- en uitgangspunten van de rotonde, elk 4 meter breed, net als op de afbeelding. Teken ook de omgekeerde driehoeken die duiden op 'Vorrang verlenen', aan de ingangspunten van de rotonde.

Oefening De leerlingen vormen een rij in één van de armen van de rotonde. Ze rijden één voor één de rotonde op. Ze rijden er helemaal rond en geven aan dat ze de rotonde willen verlaten door hun rechterarm uit te steken. Let goed op de plaats die ze op de rotonde innemen, ze moeten namelijk in het midden van de weg rijden. Doe deze oefening tot alle leerlingen de gewoonte hebben aangenomen om in het midden van de weg te rijden en hun rechterarm uit te steken voor ze de rotonde verlaten.

Tip Als een leerling wil aangeven dat hij op de rotonde wil blijven, kan hij zijn linkerarm uitsteken. Dit is niet verplicht, maar het is wel veiliger.

Voorrang op de rotonde

Materiaal	De verkeersborden 'Ronde' en 'Voorrang verlenen' (zie borden in bijlage 5 of de verkeersspise, zie pg. 78), een fluitje, stoepkrijt.
Organisatie	Teken een rotonde op de speelplaats zoals in de vorige oefening. Verdeel de klas in vier groepen.
Oefening	Elke groep gaat enkele meters voor één van de ingangen van de rotonde in een rij staan. Op jouw fluitsignaal vertrekt de eerste leerling van elke groep. Enkele seconden later fluit je opnieuw, opdat de volgende vier leerlingen vertrekken, enzovoort. Elke leerling rijdt de rotonde helemaal rond, en verlaat de rotonde op een correcte manier. Daarna sluiten ze terug aan in hun rij. Voor ze de rotonde betreden, moeten de leerlingen voorrang verlenen aan de fietsers die zich er al op bevinden. Let er ook op dat de leerlingen altijd de correcte plaats innemen op de rotonde (zie vorige oefening) en hun arm uitsteken om aan te geven wat ze willen doen (op de rotonde blijven = linkerarm, de rotonde verlaten = rechterarm).
Tip	Voor de veiligheid is het belangrijk oogcontact te maken met de andere weggebruikers. Dit vraagt oefening! Door oogcontact te maken, kan je controleren of de andere weggebruiker je heeft gezien. Let erop dat de leerlingen tijdens de oefeningen oogcontact met elkaar maken.
Variant 1	Laat de leerlingen de rotonde vrij op- en afrijden. Elke leerling beslist zelf waar hij de rotonde oprijdt en verlaat en moet hierbij uiteraard de vereiste signalen geven om dit veilig te doen.
Variant 2	Om de oefening nog wat te verfijnen, kan je ook zebrapaden tekenen en enkele voetgangers laten oversteken op de toegangswegen naar de rotonde. Op die manier oefenen de fietsende leerlingen ook op het voorrang verlenen aan voetgangers.

DEEL 2: DODE HOEK EN WEGCODE – IN DE KLAS

VAARDIGHEID 6 DE DODE HOEK VERMIJDEN

Doel

Voor hun eigen veiligheid is het zeer belangrijk dat fietsers goed op de hoogte zijn van de oorzaken en gevolgen van de dode hoek. Leerlingen moeten:

- Weten waarom een bestuurder hen soms niet kan zien en hiermee rekening houden in het verkeer.
- Weten waar ze zich moeten plaatsen om buiten de dode hoek te blijven.
- Weten hoe ze er zeker van kunnen zijn dat de bestuurder hen heeft gezien.

Opmerking

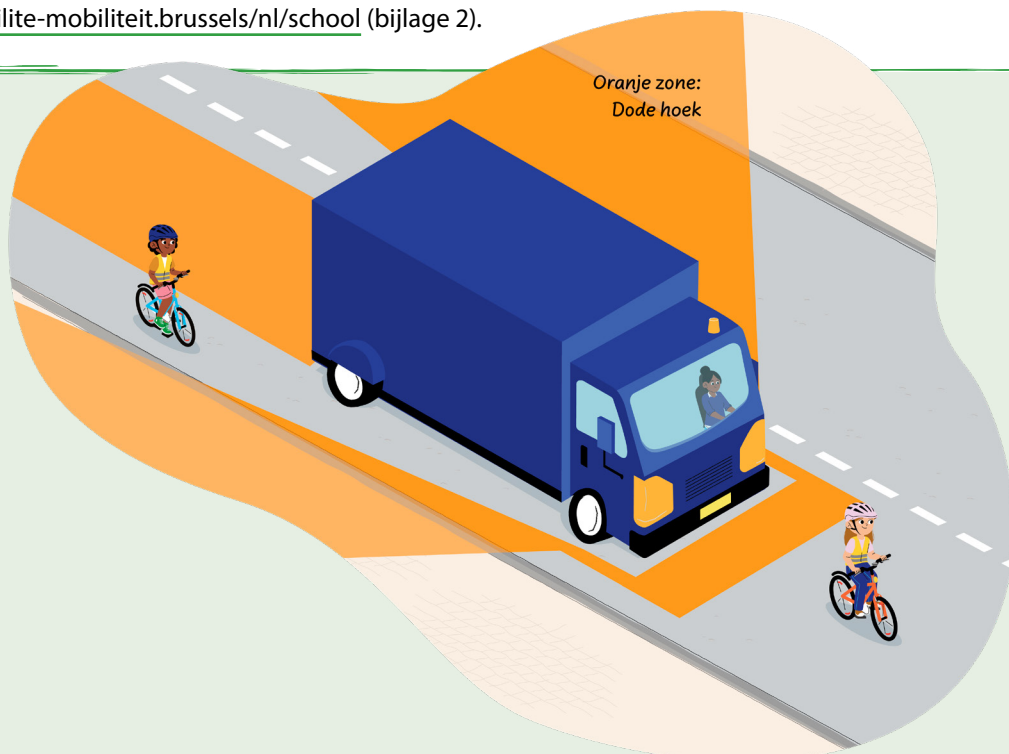
Vele dodehoekongevallen doen zich voor wanneer een voertuig afslaat naar rechts. Oogcontact speelt daarbij een belangrijke rol. Daarom schenken we er hier bijzondere aandacht aan.

De dode hoek

De dode hoek is de ruimte rond een voertuig waarin de bestuurder je niet kan zien. Dode hoeken komen voornamelijk voor bij grote voertuigen zoals bussen of vrachtwagens, maar ook in mindere mate bij bestelwagens, auto's en motorrijders. Bevind je je in de dode hoek en merkt de bestuurder van het voertuig jou niet op? Dan loop je het risico op een zwaar ongeval.

Als een fietser weet waar de dode hoek van een voertuig zich bevindt, kan deze hier makkelijk rekening mee houden om veilig te blijven fietsen op een plek waar de bestuurder hem wel kan zien.

Hang de poster 'Hoe blijf je uit de dode hoek' op in de klas: zie bijlage en op de website mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school (bijlage 2).

De dode hoek bespreken

Materiaal	Apparatuur om de leerlingen twee YouTube-filmpjes te laten bekijken (computer, projector, digibord).
Organisatie	Organisatie vooraf niet nodig.
Oefening	Toon aan je leerlingen de eerste 39 seconden van deze video over verkeersveiligheid: 'Méfiez-vous des angles morts, ils portent très bien leur nom' - youtube.com/watch?v=X9ua3a9vBy0. Er wordt niet gesproken in de video, de beelden spreken voor zich. Laat je leerlingen op de beelden reageren aan de hand van volgende vragen: ➡ Weten jullie waar dit filmpje over gaat? ➡ Wat is de naam van dit fenomeen? ➡ Wat wil dit filmpje aantonen? ➡ Is dit gevaarlijk? Waarom? ➡ Heb je al een gelijkaardige gevaarlijke situatie meegemaakt in het verkeer? Toon vervolgens het tweede filmpje 'Wat te doen om uit de dode hoek te blijven?' van ROV Zuid-Holland - youtube.com/watch?v=9Yl51gzc7_I. Vraag de leerlingen om in hun eigen woorden uit te leggen wanneer en waarom de bestuurder de kinderen niet kan zien die naast de vrachtwagen staan. Vraag de leerlingen ten slotte waar ze moeten gaan staan aan een kruispunt als ze zichzelf niet in gevaar willen brengen. Benadruk dat niet alleen vrachtwagens een dode hoek hebben. Ook bussen, trams, bestelwagens en andere voertuigen hebben een dode hoek, al is die meestal kleiner dan bij een vrachtwagen. Je moet dus bij alle voertuigen goed uitkijken en je in alle veiligheid achter of voor het voertuig plaatsen, terwijl je oogcontact maakt met de bestuurder om er zeker van te zijn dat die je goed heeft gezien.

Een ongeval vermijden

Materiaal Een groot wit blad op posterformaat, een zwarte, een rode en een groene stift.

Organisatie Organisatie vooraf niet nodig.

Oefening Verdeel het blad in twee kolommen en schrijf met de zwarte stift boven de ene kolom 'dode hoek' en boven de andere 'afleiding'.

➡ Nu de leerlingen weten hoe een dodehoekongeval wordt veroorzaakt, vraag je hen om uit te leggen wat de dode hoek nu juist is en waar deze zich bevindt. Schrijf deze definitie in het rood in de eerste kolom. Schrijf daarna de volgende vragen in het zwart eronder:

- Hoe kan je ervoor zorgen dat de bestuurder jou ziet?
- Hoe kan je buiten de dode hoek blijven?

➡ Vraag de leerlingen andere afleidingen op te sommen die een fietsongeval kunnen veroorzaken en noteer deze in het rood in de tweede kolom. Schrijf daarna de volgende vragen in het zwart eronder:

- Hoe kan je weten of de bestuurder je heeft gezien?
- Hoe kan je weten of de bestuurder niet afgeleid is?

Verdeel daarna de leerlingen in vier groepen. Vraag hen om gedurende enkele minuten na te denken over elk van deze vragen, en om oplossingen te bedenken. Noteer vervolgens deze oplossingen in het groen in elke kolom. Hang de poster vervolgens op in de klas, zodat de leerlingen voortdurend herinnerd worden aan deze belangrijke verkeersveiligheidstips.

Je vindt een voorbeeld van zo'n poster op pg. 31.

Herhaling van de veiligheidsregels (geheugensteuntje bij het maken van de poster die in de klas komt te hangen)

1. Blijf achter het voertuig

De bestuurder van een voertuig kan je niet altijd zien, vooral bestuurders van bussen, vrachtwagens of bestelwagens. Daarom moet je altijd **op minstens 3 meter afstand blijven**, om veilig te zijn. Dit geldt wanneer je op de rijbaan rijdt, maar ook op het fietspad.

2. Zorg dat je goed zichtbaar bent

Zorg dat je goed zichtbaar bent en gebruik bijvoorbeeld:

- ➡ Lichten (wit vooraan, rood achteraan).
- ➡ Een fluo-hesje of andere felgekleurde kledij of accessoires.
- ➡ Een fietsvlag.

3. Maak oogcontact

Je kan de aandacht van een bestuurder trekken en oogcontact bevestigen door bijvoorbeeld een teken met je hand te geven. Wanneer de bestuurder je heeft gezien, zal hij beter opletten. Als je geen oogcontact kan maken met de bestuurder, is de kans groot dat hij je niet heeft gezien en dat je in een gevaarlijke situatie bevindt. Verwijder jezelf zo snel mogelijk uit deze situatie, bijvoorbeeld door van je fiets te stappen en op het voetpad te gaan staan, op voldoende afstand.

Dode hoek

Plaats waar de bestuurder je niet kan zien, net naast, achter of voor een voertuig. Gevaarlijk wanneer het voertuig wil afslaan of achteruit rijden.

Hoe kan je er voor zorgen dat de bestuurder je ziet?

Hoe kan je uit de dode hoek blijven?

- Zichtbare kledij dragen (fluohesje)
- Rechts achter het voertuig blijven
- Niet net naast of net achter het voertuig gaan staan
- ...

Afleidingen

Gps

Telefoon

Vermoeidheid

Verkeersdrukte

Hoe kan je weten of de bestuurder je heeft gezien?

Hoe kan je weten of de bestuurder niet afgeleid is?

- Oogcontact maken
- Op een veilige afstand van het voertuig blijven
- Teken doen naar de bestuurder
- ...

VAARDIGHEID 7 DE BASIS- VERKEERSREGELS VOOR FIETTERS KENNEN

Doel

De leerlingen herkennen de verkeersborden voor fietsers en kennen de basisregels, zoals kunnen aanduiden waar een fietser moet rijden.

Opmerking

Het is zeer belangrijk dat de leerlingen deze verkeersregels door en door kennen alvorens ze zich in het verkeer begeven, en dus alvorens je met de oefeningen op de openbare weg van vaardigheden 1, 2, 3, 4 en 5 kan beginnen.

Waar moet de fietser rijden?

Materiaal	Afbeeldingen van straten, te vinden in bijlage en op de website mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school (bijlage 4).
Organisatie	Hang de afbeeldingen op het bord zodat de leerlingen ze kunnen bekijken.
Oefening	Toon de leerlingen de afbeeldingen van straten en vraag hen waar de fietser in de voorgestelde situatie moet rijden. Je kan deze afbeeldingen ook kopiëren voor elke leerling en hen vragen de fietsers (kinderen en volwassenen) op de juiste plaats te tekenen. Leg hen de volgende punten uit: Kinderen jonger dan 10 jaar: (opgelet: de wegcode zal wijzigen in 2027 - deze leeftijd wordt opgetrokken naar 12 jaar) • Zij mogen altijd op het voetpad rijden. • Wanneer een kind op het voetpad rijdt, moet het verplicht voorrang geven aan de voetgangers en mag het niet te snel rijden. Kinderen van 10 jaar of ouder: (opgelet: de wegcode zal wijzigen in 2027 - deze leeftijd wordt opgetrokken naar 12 jaar) • Vanaf 10 jaar mogen fietsers niet meer op het voetpad rijden. Ze moeten op het fietspad rijden, of op de weg als er geen fietspad is. • Wanneer je niet op de fiets zit, wordt de fiets niet beschouwd als een voertuig: een fietser mag dus op het voetpad stappen met zijn fiets aan de hand. • Als het fietspad in slechte staat verkeert, mag je op de rijweg fietsen. • Het is niet toegestaan in beide richtingen op een fietspad te fietsen (tenzij anders aangeduid of op een tweerichtingsfietspad).

De straat oversteken met de fiets

- Je mag al fietsend de weg oversteken op een zebrapad. Je hebt in dat geval geen voorrang. Je moet voorrang verlenen aan voetgangers en andere voertuigen. Als je afstapt en met de fiets aan de hand oversteekt, dan word je gelijkgesteld met een voetganger en moet je wel voorrang krijgen.
- Er bestaan ook fietsoversteekplaatsen (afgebakend met twee parallelle onderbroken strepen). Als fietser moet je deze gebruiken als ze aanwezig zijn. Je krijgt geen voorrang om hier over te steken, tenzij de fietsoversteekplaats geregeld wordt door een verkeerslicht.
- Wegbeheerders duiden fietsoversteken soms op andere manieren aan (bv. een enkele witte stippellijn, het symbool van een fiets op het wegdek, een gekleurde rode of bruine strook ...). Deze aanduidingen zeggen niets over de geldende voorrangsregeling. Ze zijn enkel bedoeld om de fietser over het kruispunt te geleiden en de andere bestuurders attent te maken op de mogelijke aanwezigheid van fietsers.
- Als het fietspad op een kruispunt zonder onderbreking doorloopt over een zijstraat, moet je als fietser voorrang krijgen op voertuigen die deze zijstraat in- of uitrijden. Dit is een belangrijke uitzondering op de algemene regel 'voorrang van rechts'.

Verkeersborden

Materiaal	Afbeeldingen van verkeersborden, te vinden in bijlage en op de website mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school (bijlage 5).
Organisatie	Hang de afbeeldingen op het bord. Na de oefening kan je de verkeersborden op de muur hangen, zodat de leerlingen ze regelmatig blijven zien. Ondervraag de leerlingen af en toe over hun betekenis.
Oefening	Toon de leerlingen de afbeeldingen van de verkeersborden en laat ze in de klas rondgaan. Vraag hen of ze bepaalde borden al gezien hebben en of ze de betekenis ervan kennen. Leg hen de betekenis van elk verkeersbord uit en organiseer vervolgens een kleine quiz om er zeker van te zijn dat ze alles goed begrepen hebben. Aarzel niet om deze oefening in de loop van het schooljaar nu en dan eens te herhalen. De leerlingen kunnen elkaar ook in kleine groepjes ondervragen, om verder te oefenen. De kennis van deze verkeersborden en van wat je moet doen als je ze tegenkomt, moeten een automatisme worden. Er bestaan vijf grote categorieën van verkeersborden: ➡ De gevaarsborden (driehoekig). ➡ De verbodsborden (rond en rood). ➡ De aanwijzingsborden (vierkant en blauw). ➡ De gebodsborden (rond en blauw). ➡ De voorrangs- en kruispuntborden. Meer info: Neem een kijkje op de website Safe to School van Brussel Mobiliteit (safetoschool.mobiliteit.brussels) om de verkeersborden verder in te oefenen met je leerlingen. Je vindt er: ➡ Interactieve online spelletjes over verkeersveiligheid. ➡ Een ganzenbordspel over de verkeersborden. ➡ Een downloadbare afbeelding van de belangrijkste verkeersborden, met hun betekenis. ➡ Educatieve fiches over verkeersveiligheid en ideeën voor activiteiten rond dit thema die je in de klas kan organiseren.

DEEL 3: PRAKTISCHE OEFENINGEN - OP DE OPENBARE WEG

Nu je leerlingen op de speelplaats hebben geoefend, ze de belangrijkste verkeersregels kennen en weten hoe ze zich op de openbare weg moeten gedragen, zijn ze klaar om in een reële verkeerssituatie te oefenen.

We geven jou als leerkracht graag deze tips mee:

- Ga enkel de weg op met leerlingen die volgens jou klaar zijn voor het echte verkeer. Een leerling die bijvoorbeeld niet correct remt, moet eerst op de speelplaats blijven oefenen. Deze leerling zou anders zichzelf en de groep in gevaar kunnen brengen.
- Oefen op de speelplaats ook om in een rij te fietsen. De leerlingen moeten je rustig kunnen volgen, zonder elkaar voor te steken.
- Begin met oefenen in verkeersluwe straten. Licht jouw school in een wijk met veel verkeer, ga dan op voorhand op zoek naar rustige straten in de buurt, of pas de oefeningen aan.
- Laat je begeleiden door een extra persoon als je daar de behoefte toe voelt (een collega, een ouder van een leerling, iemand van de fietspool van je gemeente ...).
- Leg ook aan je leerlingen uit dat er veel nieuwe verplaatsingswijzen bestaan (elektrische fietsen, steps, speedpedelecs, bakfietsen, monowheels ...). Deze voertuigen rijden snel en maken weinig geluid, het is daarom belangrijk om oogcontact te maken met andere bestuurders, om ongevallen te vermijden.
- Kijk ook goed uit voor voetgangers. Zij worden vaak over het hoofd gezien, omdat alle aandacht naar de zwaardere voertuigen gaat.
- Je kan zelf leren hoe je je leerlingen correct kan begeleiden als ze in groep fietsen (zie pg. 78).
- Als je je zorgen maakt over pech onderweg, kan je een opleiding fietsmechaniek volgen (zie pg. 78). Deze opleidingen zijn gratis te volgen via de SchoolVervoerPlannen.

In het verkeer

De volgende oefeningen zullen plaatsvinden in het echte verkeer. De leerlingen zullen zich dan niet langer in een beveiligde omgeving bevinden. Het is zeer belangrijk dat ze dat goed beseffen. Geef ze de volgende richtlijnen:

- Als er een fietspad is in jouw rijrichting, moet je dit gebruiken.
- Als er geen fietspad is, rij je aan de rechterkant van de weg. Bewaar een veilige afstand van 1 meter ten opzichte van de geparkeerde voertuigen. De markeringen op de grond (sergeantstrepen) kunnen de leerlingen helpen om de correcte plaats in te nemen op de weg.
- Let goed op voor geparkeerde voertuigen (kans op openzwaaiende portieren).
- Fiets in een rij en behoud je plaats in de groep. Steek elkaar dus niet voorbij.
- Houd steeds 1 fietslengte (ongeveer 2 meter) afstand tot de leerling voor je.
- Let op bij in- en uitgangen van garages en opritten: controleer of er voertuigen in of uit rijden.

VAARDIGHEID 1b

DE JUISTE PLAATS AANHOUDEN OP DE WEG

Doel

Wanneer er geen fietspad is, moeten fietsers aan de rechterkant van de weg rijden en een veilige afstand bewaren tot de geparkeerde voertuigen. Daartoe moeten de leerlingen hun fiets correct kunnen besturen zonder van hun baan af te wijken.

Opmerking

Vanaf de leeftijd van 10 jaar (opgelet: wijziging van de wegcode voorzien in 2027) mogen de leerlingen niet langer op het voetpad rijden. Het is dus belangrijk dat ze weten waar ze zich op de weg moeten positioneren. Hiervoor kan je ook teruggrijpen naar vaardigheid 7, pg. 32.

Tips

Als de leerlingen aan de rechterkant van de weg rijden, moeten ze altijd met de volgende punten rekening houden:

- Niet te dicht bij geparkeerde auto's fietsen: minstens 1 meter afstand houden. Zo vermijd je van tegen een autoportier te botsen als dit onverwachts geopend wordt.
- Geen bochten afsnijden.
- Enkel naar links uitwijken als er zich een obstakel op de weg bevindt (zie vaardigheid 4, pg. 18 en 41).

Rechts houden

Materiaal Een fiets, een helm en een fluohesje per leerling.

Organisatie Kies een verkeersluwe straat uit in de schoolomgeving, waar er geen fietspad is. Herhaal de regels voor fietsen op de openbare weg (zie kader pg. 34). Als je dat liever hebt, kan je telkens met de helft van de klas werken.

Oefening Vraag de leerlingen om in wijzerzin rond het huizenblok te rijden. Ze moeten op een rij achter elkaar blijven fietsen. Je kan hen volgen op je eigen fiets, om te controleren of alles goed verloopt. Als dit goed verloopt en je voelt dat ze er klaar voor zijn, laat hen dan in tegenwijzerzin rond het huizenblok rijden. Ze moeten dan bochten naar links nemen.

Je kan ook met de leerlingen oefenen door vóór de rij te gaan fietsen, zodat ze jouw voorbeeld kunnen volgen tijdens de eerste rondes. Voor extra veiligheid kan een extra begeleider de rij afsluiten.

VAARDIGHEID 2b RECHTS AFSLAAN

Doel

Rechts afslaan met een fiets is iets minder moeilijk dan links afslaan omdat fietsers die naar rechts afslaan de weg niet moeten oversteken. De leerlingen moeten kunnen aangeven dat ze rechts willen afslaan, en ze moeten een scherpe bocht naar rechts kunnen maken, zonder van hun baan af te wijken.

Tips

Bij het rechts afslaan is het belangrijk rekening te houden met de dode hoek (zie vaardigheid 6, pg. 27). De leerlingen moeten voorzichtig zijn bij dit maneuver en de volgende deelvaardigheden toepassen:

- De bocht aankondigen door de rechterarm uit te steken.
- Controleren of een bestuurder hen gezien heeft, door oogcontact te maken. Bij gebrek aan oogcontact: extra oppassen voor voertuigen die naar rechts afslaan en hen misschien niet hebben gezien. Zorgen dat ze niet ingesloten raken aan de zijkant van een voertuig dat naar rechts wil afslaan.
- Vertragen, de bocht ingaan met de twee handen op het stuur en rechts afslaan in een scherpe bocht (niet naar links uitwijken bij het afdraaien).
- Verder fietsen aan de rechterkant van de rijbaan.

Rechts afslaan

Materiaal

Een fiets, een helm en een fluo-hesje per leerling.

Organisatie

Kies een verkeersluwe straat uit in de schoolomgeving, waar er geen fietspad is. Je kan deze oefening doen op een kruispunt met of zonder verkeerslichten. Herhaal de regels voor fietsen op de openbare weg (zie kader pg. 32).

Oefening

Ga aan een hoek staan waar de leerlingen één voor één correct naar rechts kunnen afslaan (door de vaardigheden te gebruiken die op de speelplaats werden ingeoefend). Aarzel niet om eerst het voorbeeld te geven en de leerlingen enkele aanknopingspunten te geven voor het maneuver (bv. fietsmarkering op de grond). Elke leerling kan vervolgens het maneuver nadoen. Wanneer de leerling de bocht heeft genomen, kan hij via het voetpad, met de fiets aan de hand, weer bij de rij aansluiten. De leerlingen die hun beurt afwachten, kunnen op het voetpad plaatsnemen, met de fiets aan de hand, zonder de doorgang te versperren. Als er niet voldoende ruimte is op het voetpad, kunnen ze ook op een nabijgelegen parkeerplaats wachten, met een begeleider. Dan staan ze best naast hun fiets, met het achterwiel tegen het voetpad, om te vermijden dat ze elkaar doen vallen.

VAARDIGHEID 3b LINKS AFSLAAN

Doel

Links afslaan is een moeilijker manoeuvre voor fietsers, omdat ze het verkeer moeten kruisen. De leerlingen moeten hun bocht kunnen aankondigen en ze moeten op correcte wijze naar links kunnen afslaan.

Tips

Bij het links afslaan is het belangrijk rekening te houden met de dode hoek (zie vaardigheid 6, pg. 27). Om dit manoeuvre in alle veiligheid te kunnen uitvoeren, moeten de fietsers de volgende deeltaalvaardigheden toepassen:

- Naar voren, links en rechts kijken om rekening te houden met het verkeer uit alle richtingen en oogcontact maken met alle bestuurders die ze zullen kruisen.
- Over de linkerschouder kijken en oogcontact maken met achteropkomende bestuurders. Als er geen oogcontact kan worden gemaakt, extra oppassen voor voertuigen die ook naar links willen afslaan en hen misschien niet hebben gezien. Indien nodig vertragen en anderen voorlaten.
- De bocht aankondigen door de linkerarm uit te steken en naar het midden van de rijstrook te rijden, opdat het achteropkomende voertuig tijdens het manoeuvre niet kan voorbijsteken.
- De bocht ingaan met de twee handen op het stuur, links afslaan in een brede bocht (in een rechte hoek) en de bocht dus niet afsnijden.
- Aan de rechterkant van de ingeslagen weg rijden.

Links afslaan

Materiaal Een fiets, een helm en een fluo hesje per leerling.

Organisatie Kies een verkeersluwe weg uit in de schoolomgeving, waar er geen fietspad is. Je kan deze oefening doen op een kruispunt met of zonder verkeerslichten. Herhaal de regels voor fietsen op de openbare weg (zie kader pg. 34).

Oefening Ga aan een hoek staan waar de leerlingen één voor één correct naar links kunnen afslaan (door de vaardigheden te gebruiken die op de speelplaats werden ingeoefend). De leerlingen die nog niet aan de beurt zijn, wachten op het voetpad met de fiets aan de hand, zonder de doorgang te versperren. Nadat de leerling de bocht heeft genomen, mag hij weer aansluiten bij de rij. Hij stapt hiervoor met de fiets aan de hand via het rechtervoetpad en de zebrapaden - indien die er zijn -, en respecteert hierbij de regels voor het oversteken (zie handleiding van de Badge Voetgangers Zilver). Als er niet voldoende plaats is om te wachten op het voetpad, kunnen de leerlingen ook wachten op een lege parkeerplaats in de buurt, samen met een begeleider, en met de fiets aan de hand.

VAARDIGHEID 4b OM EEN OBSTAKEL HEENRIJDEN

Doel

Wanneer er geen fietspad is, moeten fietsers aan de rechterkant van de weg rijden, op 1 meter afstand van geparkeerde voertuigen. Maar het is niet altijd mogelijk om rechts te houden: heel wat obstakels (werken, hinderlijke voorwerpen ...) dwingen fietsers vaak om naar links uit te wijken, richting het midden van de weg. De leerlingen moeten in alle veiligheid om deze obstakels heen kunnen rijden.

Tips

De leerlingen moeten voorzichtig zijn als ze om een obstakel op de weg heen rijden. Voor dit maneuver moeten ze de volgende deelvaardigheden gebruiken:

- Vertragen en over de linkerschouder kijken.
- Stoppen als het achteropkomende verkeer of tegenliggers gevaar opleveren.
- De linkerarm uitsteken.
- Op tijd naar links uitwijken, met twee handen aan het stuur, en afstand houden van het obstakel.
- Weer naar de rechterkant van de weg rijden en 1 meter afstand houden van het voetpad of de geparkeerde wagens.
- Opletten voor geparkeerde wagens, want het portier kan onverwachts geopend worden. Fietsers moeten een veilige afstand van 1 meter bewaren als ze langs geparkeerde voertuigen rijden.

Om een obstakel heenrijden

Materiaal

Een fiets, een helm en een fluo hesje per leerling, materiaal om een obstakel te simuleren indien nodig (jouw fiets, enkele stoelen, een vuilnisbak ...) of stoepkrijt.

Organisatie

Kies een verkeersluwe weg in de schoolomgeving uit. Herhaal de regels voor fietsen op de openbare weg (zie kader pg. 34). Als er geen obstakel op de weg is, plaats er dan zelf één. Als het niet mogelijk is om een obstakel op de weg te plaatsen (bv. wegens te druk verkeer), kan je de situatie ook simuleren door het obstakel te tekenen met stoepkrijt.

Oefening

De leerlingen rijden één voor één om het obstakel heen en voeren de handelingen uit die ze hebben aangeleerd tijdens de oefening op de speelplaats (pg. 18): vertragen, over de linkerschouder kijken, stoppen indien nodig (bv. als er net een voertuig voorbij rijdt), de linker arm uitsteken, uitwijken en zo snel mogelijk terug naar de rechterkant gaan. De leerlingen die hun beurt afwachten, kunnen op het voetpad plaatsnemen, met de fiets aan de hand, zonder de doorgang te versperren. Na het afleggen van de oefening, stapt elke leerling met de fiets aan de hand over het voetpad tot achter in de rij.

VAARDIGHEID 5b OVERSTEKEN AAN EEN KRUISPUNT

Doel

De leerlingen kunnen een kruispunt analyseren, weten wie voorrang moet geven en hoe ze het kruispunt moeten oversteken.

Opmerking

Eén van de basisregels in de wegcode is het voorrang verlenen aan bestuurders die van rechts komen. Enkel door intensief oefenen kan de zogenaamde 'voorrang van rechts' een automatisme worden voor jonge fietsers. Leg duidelijk aan de leerlingen uit dat ze altijd voorzichtig moeten zijn aan een kruispunt, want het is niet omdat ze voorrang moeten krijgen, dat andere bestuurders hen voorrang zullen geven.

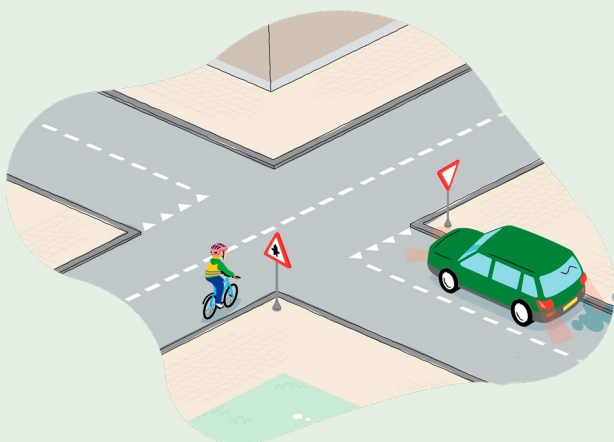
Bovendien bestaan er heel wat vormen van voorrang, wat oefening vereist:

- Een kruispunt zonder verkeersborden.
- Een kruispunt met verkeersborden.
- Een kruispunt met verkeerslichten.
- Een rotonde.

Tips

Om de leerlingen goed voor te bereiden, kan je in de klas de verschillende verkeersborden en hun betekenis bespreken (zie vaardigheid 7, pg. 33). Voor elk soort kruispunt moeten de leerlingen rekening houden met de volgende deelvaardigheden:

- Aan de rechterkant van de weg fietsen.
- Vertragen en kijken of er bestuurders van voor, achter, links of rechts komen.
- Oogcontact maken met kruisende bestuurders.
- Indien nodig stoppen om voorrang te verlenen.
- De regels toepassen inzake de hiërarchie van de signalisatie (zie pg. 19 en bijlage 1).

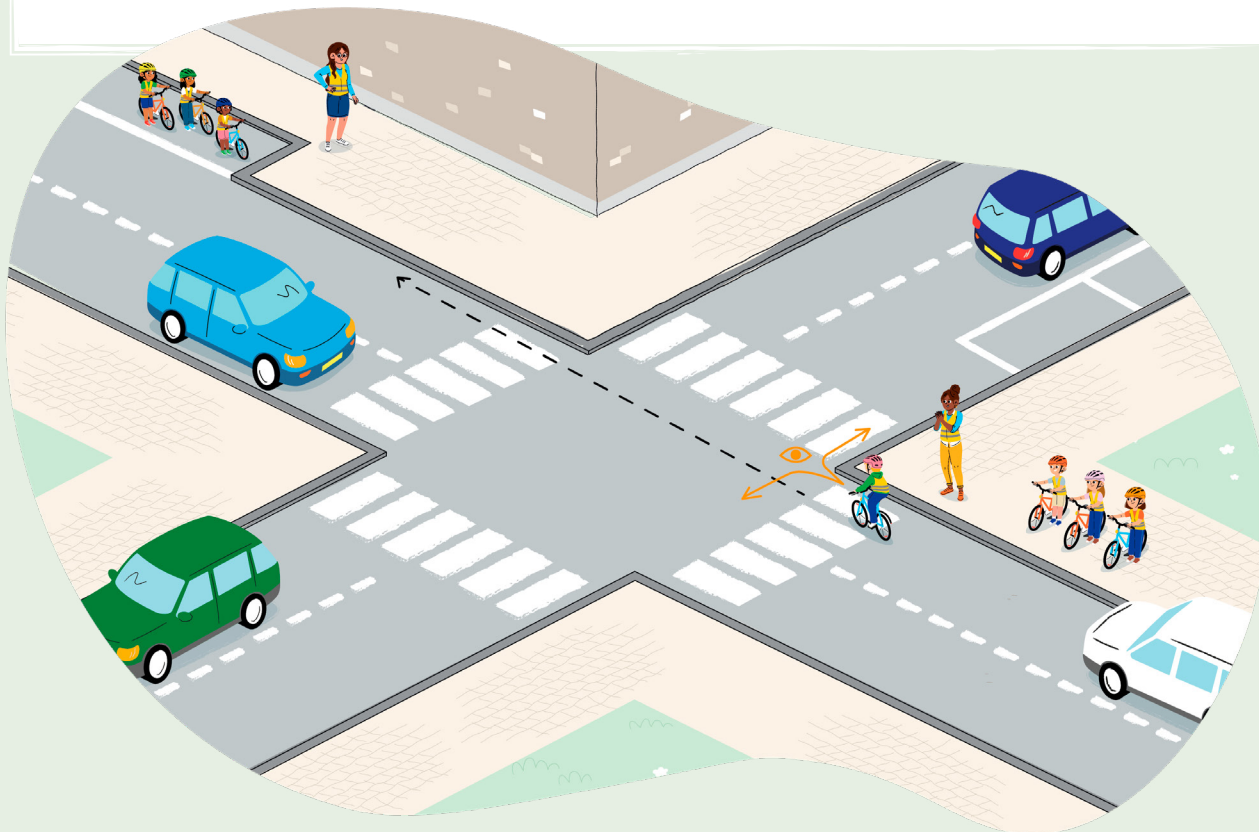
A. Oversteken aan een kruispunt zonder verkeersborden

Een kruispunt zonder verkeersbord oversteken

Materiaal Een fiets, een helm en een fluo hesje per leerling.

Organisatie Kies een geschikt kruispunt in de schoolomgeving: niet te druk, met vier armen of T-vormig, zonder verkeersborden. Herhaal de regels voor fietsen op de openbare weg (zie kader pg. 34).

Oefening Wijs de leerlingen erop dat ze nu ook rekening moeten houden met het echte verkeer. Kies of je naar rechts of naar links wil afdraaien, of rechtdoor over het kruispunt wil rijden (idealiter doe je de drie oefeningen). Fiets eerst enkele rondjes samen met de leerlingen en herhaal de regels. Tijdens de oefening steken de leerlingen één voor één het kruispunt over, zoals bij de oefeningen 'Rechts afslaan' en 'Links afslaan'. Ze houden rekening met de voorrang van rechts. Tijdens de oefening passen de leerlingen de deelvaardigheden toe die vermeld staan in de tips van deze vaardigheid. Nadat ze zijn overgestoken kunnen de leerlingen met de fiets aan de hand wachten op een lege parkeerplaats, met een begeleider. Of ze keren via het voetpad terug naar de groep.

Het doorlopend voetpad

Op sommige 'kleine' kruispunten zijn er doorlopende voetpaden, waarop voetgangers voorrang hebben op fietsers en andere voertuigen. Als er in de buurt van jouw school een doorlopend voetpad is, kan het interessant zijn om er met de leerlingen naartoe te gaan, om hen bewust te maken van het feit dat ze altijd moeten opletten voor voetgangers op dit soort van kruispunt.

Soms loopt een fietspad verder naast een doorlopend voetpad. De fietsers die zich op dit fietspad bevinden moeten ook voorrang krijgen van de bestuurders die de zijstraat in- of uit willen rijden.

B. Oversteken aan een kruispunt met verkeersborden en markeringen op de weg

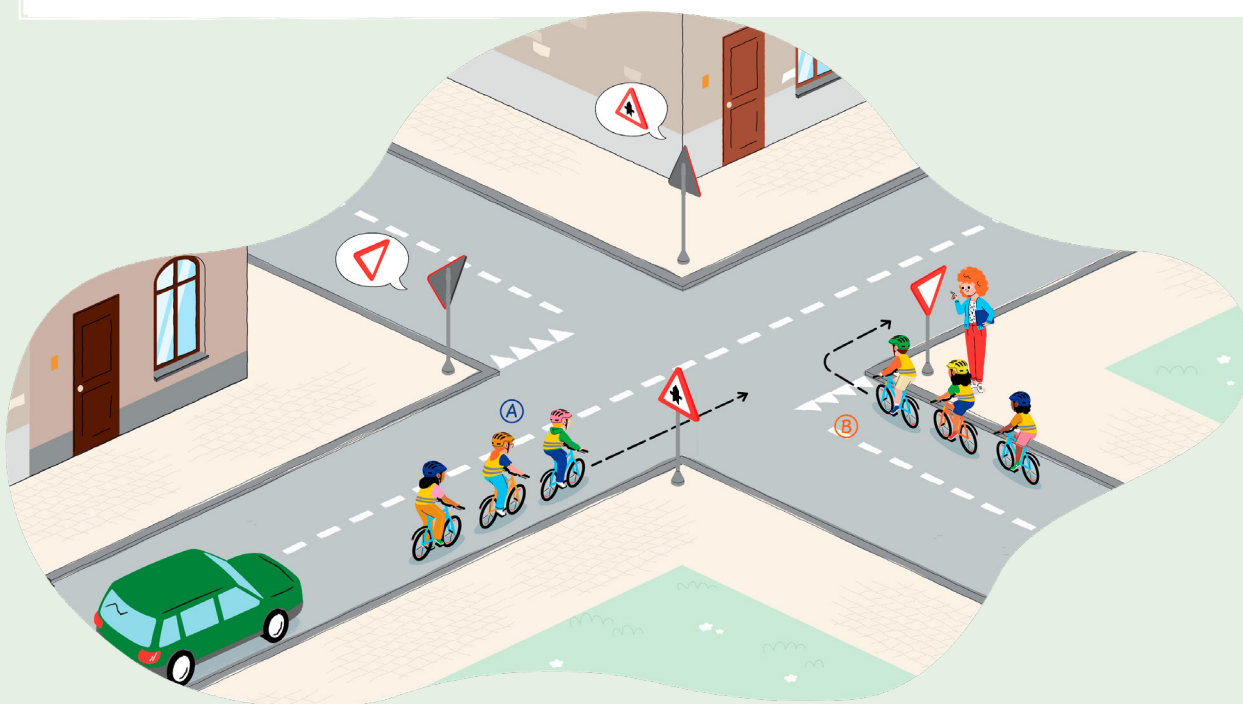
Een kruispunt met verkeersborden oversteken

Materiaal Een fiets, een helm en een fluo hesje per leerling.

Organisatie Zoek in de wijk rond de school één of meer kruispunten die geregeld worden door de verkeersborden die aan bod kwamen in de oefening op de speelplaats (pg. 22). Kies een verkeerssluw kruispunt en herhaal de regels voor fietsen op de openbare weg (zie kader pg. 34).

Oefening Verdeel de fietsers in twee groepen, A en B. De fietsers van groep A bevinden zich op de voorrangsweg. Eén voor één steken ze het kruispunt rechtdoor over. De fietsers van groep B komen van de zijstraat en moeten voorrang verlenen alvorens rechts af te slaan. Vergeet niet dat de leerlingen zich in het echte verkeer bevinden. Dat betekent dat ze ook rekening moeten houden met het normale verkeer. Herinner de leerlingen hieraan, zodat ze zich niet alleen concentreren op hun klasgenoten maar ook rekening houden met de andere weggebruikers.

Indien mogelijk rijden ze verder rond een klein huizenblok, om tenslotte dicht bij het kruispunt te eindigen, op een vooraf afgesproken veilige plaats. Als dit niet mogelijk is, kunnen ze via het voetpad naar de startplek terugkomen, met de fiets aan de hand. Zorg er in ieder geval voor dat de leerlingen in alle veiligheid kunnen terugkomen. Wanneer iedereen weer verzameld is, herhalen de leerlingen de oefening, maar deze keer wisselen ze van groep.

C. Oversteken aan een kruispunt met verkeerslichten

Ontdek de verkeerslichten op de weg

Materiaal	Eventueel een fiets, een helm en een fluo hesje per leerling.
Organisatie	Zoek in de buurt van de school één of meer kruispunten die door verkeerslichten worden geregeld. Kies een rustig kruispunt en herhaal de regels voor fietsen op de openbare weg (zie kader pg. 34).
Oefening	Ga met je klas te voet of met de fiets naar een kruispunt met verkeerslichten. Aan het kruispunt gaan de leerlingen veilig op het voetpad staan, waar ze een goed zicht hebben op het kruispunt. Vraag hen de situatie aan het verkeerslicht te observeren en ook wat een fietser aan dit verkeerslicht moet doen. Volgende vragen kunnen je daarbij kunnen helpen: ➡ Wat kan je best doen als je met de fiets bij een groen licht aankomt? Blijf aan een constante snelheid rijden en houd het verkeerslicht in het oog om snel te kunnen reageren als het op oranje of rood springt. ➡ Waarop moet je letten als je het kruispunt met de fiets oversteekt? Maak oogcontact met de andere bestuurders op het kruispunt, in het bijzonder de bestuurders die je weg kruisen, bijvoorbeeld als je links wil afslaan. ➡ Waar moet je fietsen als je het kruispunt rechtdoor wil oversteken? Als er een fietspad is, moet je dit gebruiken. Als er geen fietspad is, blijf je aan de rechterkant van de rijweg fietsen. ➡ Waar moet je gaan staan bij rood licht? Dat is afhankelijk van waar je naartoe wil fietsen: • Als je rechtdoor wil gaan of rechts wil afslaan, plaats je je vooraan op het fietspad of aan de rechterkant in het opstelvak voor fietsers (fietsers). • Als je links wil afslaan, kan je je aan de linkerkant van het opstelvak voor fietsers plaatsen. Tenzij er een groot voertuig aan het opstelvak staat, dan blijf je erachter. Steek je arm uit om duidelijk aan te geven dat je wil afslaan. • Als er geen fietspad en ook geen opstelvak voor fietsers is, en als er geen plaats is om je voor de rij wachtende auto's te plaatsen, blijf dan in de rij auto's staan en wacht samen met hen tot het licht op groen springt. Ga alvast aan de linker- of rechterkant van de rijstrook staan, afhankelijk van de richting waarheen je je wil begeven op het kruispunt. Blijf bij een groot voertuig altijd rechts achteraan en laat dit voertuig eerst vertrekken.

Vervolg op volgende pagina

Ontdek de verkeerslichten op de weg (vervolg)

Oefening

- ➡ **Waarop moet je letten terwijl je op een groen licht wacht?** Controleer of je je niet in een dode hoek bevindt, maak oogcontact, kijk naar het verkeerslicht, zet je pedaal goed zodat je makkelijk kan vertrekken als het licht op groen springt.
- ➡ **Wat betekenen de verschillende verkeersborden die je aan het kruispunt ziet?** Ga na of je leerlingen o.a. de betekenis kennen van de verkeersborden B22 en B23, die fietsers toelaten om toch door te fietsen bij een rood licht, als ze wel voorrang geven aan de andere weggebruikers op het kruispunt (zie bijlage 5).
- ➡ **Wat is de hiërarchie tussen de verkeersborden, de verkeerslichten en de politieagenten?** (zie pg. 19 en bijlage 1).
- ➡ **Wat moet je doen als er geen verkeerslichten of verkeersborden staan?** (zie pg. 19 en bijlage 1).

Een kruispunt met verkeerslichten oversteken

Materiaal Een fiets, een helm en een fluo hesje per leerling.

Organisatie Zoek in de buurt van de school één of meer kruispunten die door verkeerslichten worden geregeld. Kies een rustig kruispunt en herhaal de regels voor fietsen op de openbare weg (zie kader pg. 34).

Oefening Laat de leerlingen fietsen in groepjes van twee of drie. De andere leerlingen wachten hun beurt af op het voetpad, met de fiets aan de hand, zonder de doorgang te versperren. Maak duidelijke afspraken:

- ➡ Uit welke richting komen jullie?
- ➡ In welke richting moeten jullie oversteken?
- ➡ Wat moeten jullie doen nadat jullie het kruispunt hebben overgestoken?
- ➡ Waar wachten jullie op de rest van de klas? Duid aan de andere kant van het kruispunt een veilige plaats aan op het voetpad of een lege parkeerplaats.

De leerlingen observeren elkaar. Als leerkracht ga je ter hoogte van de stopstreep (wegmarkering) staan. Zo kan je beoordelen of de fietsende leerling de juiste beslissing neemt. Grijp indien nodig in. We raden ten sterkste aan een extra begeleider te voorzien, die staat op de plek waar de leerlingen samenkomen nadat ze de oefening hebben afgewerkt. Jij steekt als laatste over.

D. Een rotonde oversteken

Een rotonde oversteken

Materiaal Een fiets, een helm en een fluo-hesje per leerling.

Organisatie Kies in de buurt van de school een rustige rotonde zonder fietspad. Herhaal de regels voor fietsen op de openbare weg (zie kader, pg. 34).

Oefening Zorg ervoor dat de leerlingen op een veilige plaats hun beurt kunnen afwachten, bij voorkeur op een afstand van minimaal 30 meter van de rotonde. Vraag de leerlingen om één voor één op een veilige manier de rotonde op te rijden. Spreek af waar ze de rotonde moeten verlaten en waar ze samenkomen na de oefening. Herhaal duidelijk wat je tijdens deze oefening van hen verwacht:

- ➔ Vertragen bij het naderen van de rotonde en zich naar het midden van de rechtse rijstrook verplaatsen, om zich niet in de dode hoek te bevinden van andere voertuigen die de rotonde willen oprijden.
- ➔ Voorrang verlenen aan de weggebruikers die zich al op de rotonde bevinden. Herinner de leerlingen eraan dat bestuurders uit de zijstraten hen voorrang moeten geven wanneer zij al op het rondpunt zijn.
- ➔ In het midden van de rechtse rijstrook fietsen terwijl ze op de rotonde zijn.
- ➔ De rechterarm uitsteken bij het verlaten van de rotonde en indien nodig voorrang verlenen aan voetgangers op het zebrapad.
- ➔ Oogcontact maken met de voetgangers en bestuurders die ze tijdens de oefening kruisen.
- ➔ Eventueel de linkerarm uitsteken wanneer ze op de rotonde rijden en niet van plan zijn de volgende uitrit te nemen.

DEEL 4: DE LEEFWERELD VAN EEN FIETSER – IN DE KLAS

VAARDIGHEID 8 DE VOORDELEN VAN HET FIETSEN OPNOEMEN

Doel

De leerlingen kennen de voordelen van fietsen in de stad en kunnen er enkele opnoemen.

Opmerking

Deze vaardigheid is net zo belangrijk om door de leerlingen verworven te worden als de eerder beschreven technische vaardigheden. Omdat deze vaardigheid een veeleer maatschappelijke insteek heeft, zal ze echter niet worden getest in de eindproef.

Bespreking in de klas

Fietsen heeft talloze voordelen. Hieronder staan er enkele die je samen in de klas kan bespreken, in een open discussie met je leerlingen. En misschien bedenken jouw leerlingen er nog meer!

Materiaal Geen.

Organisatie Maak genoeg ruimte vrij in het klaslokaal, zodat je leerlingen kunnen rondlopen. Je kan deze oefening ook op de speelplaats doen, als het goed weer is.

Oefening Teken een imaginaire lijn in het midden van het klaslokaal. Noem een voordeel van fietsen ('het is goed voor je gezondheid', 'het is goed voor de planeet' ...) en vraag de leerlingen een standpunt in te nemen over de uitspraak. Als ze akkoord gaan, gaan ze rechts van de lijn staan. Als ze niet akkoord gaan, gaan ze links van de lijn staan. Als ze geen mening hebben, gaan ze op de lijn staan.

Enkele voorbeelden van voordelen:

➡ **Het is goed voor je gezondheid**

- Je doet aan sport: door regelmatig te bewegen versterk je je spieren, je longcapaciteit, je uithoudingsvermogen, je soepelheid, je evenwicht en je coördinatievermogen.
- Je krijgt frisse lucht.
- Je ontspant voordat je op school aankomt.

➡ **Het is goed voor de planeet**

- Geen brandstof nodig.
- Geen vervuiling.
- Geen uitstoot van broeikasgassen (hier kan je de link leggen met de klimaatverandering).

Vervolg op volgende pagina

Bespreking in de klas (vervolg)

Oefening

➡ Het is goed voor je welzijn

- Het is plezierig.
- Je ontmoet mensen.
- Je kan makkelijk even stoppen om een praatje te slaan of het landschap te bewonderen.
- Tijdens je fietstocht naar school, heb je even een momentje voor jezelf. Na het fietsen kan je ook meer ontspannen en geconcentreerd aan je schooldag beginnen.
- Met een fiets kan je andere routes nemen dan degene die je gewend bent met het openbaar vervoer of wanneer je met de auto wordt gebracht. Je rijdt door parken en groene wegen.
- Je rijdt aan de perfecte snelheid om van het uitzicht te genieten.

➡ Het is goed voor je portefeuille

- Het kost weinig ... veel minder dan een auto!
- Je moet niet tanken en geen dure verzekering afsluiten.
- Er bestaan wel fietsverzekeringen. Hier vind je een vergelijkingstabel: [provelo.org/nl/https-www-provelo-org-nl-praktische-tips-fietsverzekeringen-in-belgie-vergelijken-in-2025/](https://www.provelo.org/nl/https-www-provelo-org-nl-praktische-tips-fietsverzekeringen-in-belgie-vergelijken-in-2025/)

➡ Het gaat snel

- In de stad is het één van de meest efficiënte verplaatsingsmiddelen.
- Je rijdt vlot langs de files heen.
- Je hebt veel meer controle over je reistijd omdat je niet vastzit in het verkeer.

➡ Het is goed voor je stad

- De fiets neemt minder plaats in de stad in: minder plaats op de rijweg, dus minder files, en minder plaats nodig om te parkeren, dus minder parkeerproblemen.
- Een fiets maakt minder lawaai dan gemotoriseerde voertuigen en stoot geen vuile lucht uit.
- Dat alles maakt de stad aangenamer. Denk bijvoorbeeld aan de 'Autoloze Zondag', hoe aangenaam het dan is om in de stad te zijn, met veel minder auto's.

Fietsen is tof!

- Materiaal** De afbeeldingen van het spel 'Fietsen is tof', te vinden in de bijlage en op de website mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school (bijlage 6).
- Organisatie** Verdeel de klas in vijf groepjes en geef elke groep een afbeelding van een voordeel van verplaatsingen met de fiets.
- Spel** Elke groep bespreekt het voordeel (en het daaraan gekoppelde nadeel) dat het ziet op de afbeelding. Vervolgens presenteren de leerlingen van elk groepje dit voordeel aan de rest van de klas, en kunnen jullie het samen bespreken.
- Uitbreiding** Om hun zin voor observatie maximaal te stimuleren, kan je vooraf elke afbeelding in puzzelstukken knippen, elke groep moet dan eerst zijn puzzel maken.

VAARDIGHEID 9 ZIJN/HAAR FIETS KENNEN EN ONDERHOUDEN

Doel

De leerlingen kennen de onderdelen van hun fiets, ze kunnen ze benoemen en aantonen. Ze kennen ook de verplichte uitrusting om op straat te mogen rijden. Ze kunnen kleine, eenvoudige onderhoudswerkjes uitvoeren: de fiets wassen, de remmen testen, de ketting smeren en de banden oppompen.

Tip

Volg een opleiding fietsmechaniek (zie 'Waar vind ik de juiste uitrusting?', pg. 78).

Opmerking

Dit is een belangrijke vaardigheid voor de leerlingen. Omdat deze vaardigheid een veeleer maatschappelijke insteek heeft, zal ze echter niet worden getest in de eindproef.

Ken je fiets

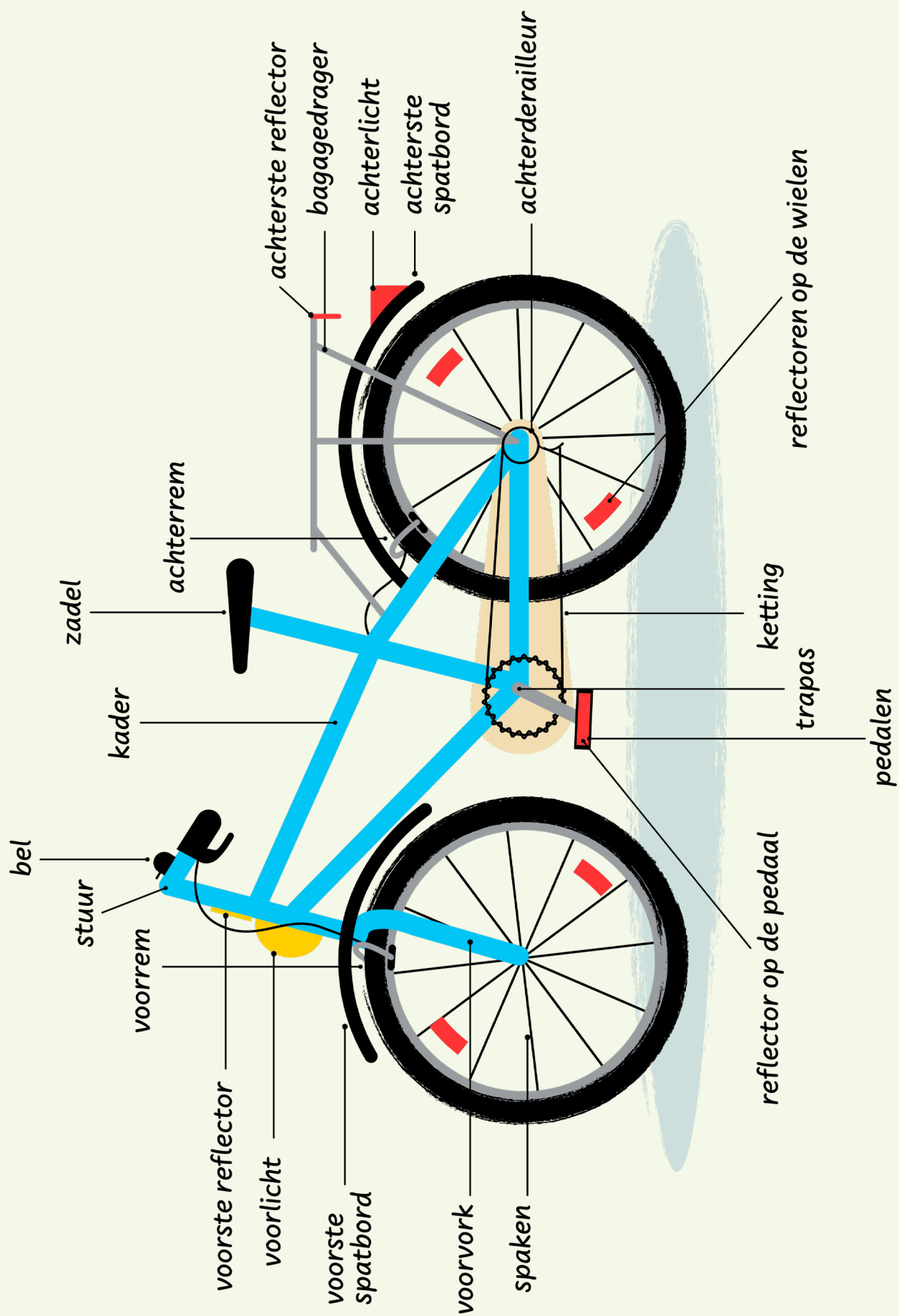
Controleer of je leerlingen de onderdelen kennen die op tegenoverliggend schema zijn aangeduid, en of ze die kunnen aanduiden op hun eigen fiets.

In bijlage vind je dit ingevulde schema om op te hangen in de klas en een blanco schema om te kopiëren en je leerlingen op te laten oefenen. Deze bijlagen zijn ook beschikbaar op de website mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school (bijlagen 7a en 7b).

Leer je leerlingen welke uitrustingen verplicht zijn op een fiets:

- Twee goed functionerende remmen: één op het voorwiel en één op het achterwiel.
- Een goed hoorbare fietsbel.
- Een witte reflector vooraan, een rode reflector achteraan en oranje reflectoren op de pedalen en de wielen (of reflecterende fietsbanden).
- Een wit of geel fietslicht vooraan en een rood fietslicht achteraan, beide zichtbaar tot op minstens 100 meter afstand vanaf de schemering of wanneer de zichtbaarheid minder dan 200 meter bedraagt. Deze lichten mogen afneembaar zijn, maar een vast fietslicht is meestal van betere kwaliteit. Het mogen ook knipperlichten zijn, maar kies bij voorkeur niet-knipperende lichten, want deze zijn beter zichtbaar.

Het dragen van een helm is in België niet verplicht. Het wordt wel sterk aanbevolen voor jonge kinderen, die makkelijker kunnen vallen met hun fiets of step, omdat ze minder ervaring hebben dan oudere kinderen en volwassenen. Na een val waarbij de helm een stoot heeft opgevangen, moet deze worden vervangen.

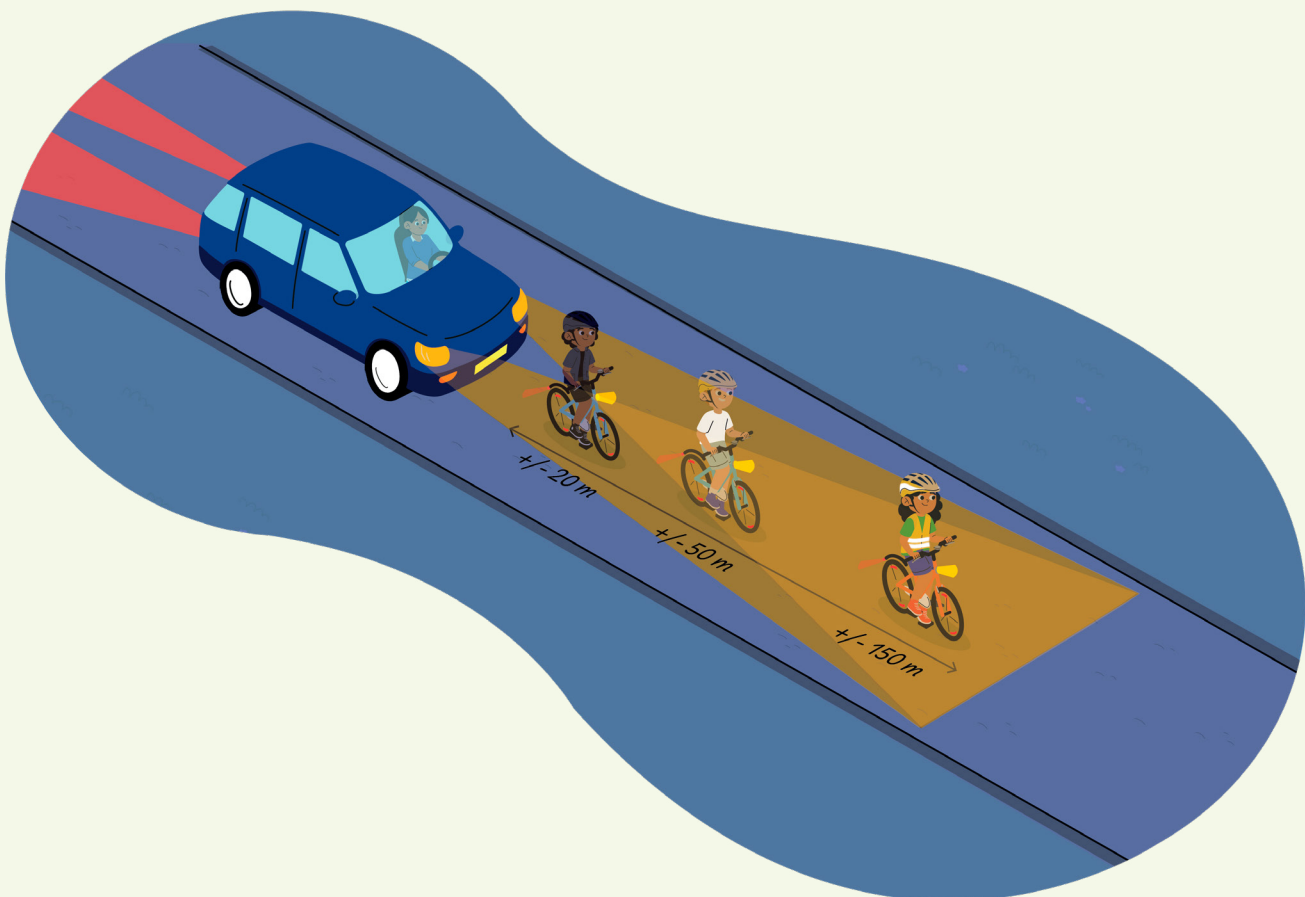
Zichtbaarheid op de fiets

Het is belangrijk om zichtbaar te zijn op de fiets! Dat verhoogt de veiligheid van de fietser op de weg. Bovenop de verplichte verlichting van de fiets, raden we aan een fluorescerend en reflecterend hesje te dragen.

Overdag kunnen fietsers best lichte, fluorescerende of felgekleurde kledij dragen om beter zichtbaar te zijn. Wanneer het **donker is (somer weer of 's nachts)** kan je best reflecterende kledij dragen (de grijze streken op fluohesjes zijn reflecterend).

Toon onderstaand schema aan je leerlingen. Het is ook beschikbaar in de bijlage en op de website mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school (bijlage 8).

Opgelet: de afstanden geven een idee, maar zijn zeker niet precies. Ze hangen o.a. af van de grootte van de reflecterende vlakken.

Onderhoud je fiets

In de handleiding van de Badge Fietzers Zilver (vanaf pg. 50) komen de volgende vaardigheden aan bod:

- De fiets correct wassen.
- De remmen nakijken.
- De ketting onderhouden.
- De banden oppompen.

Raadpleeg deze handleiding online of bestel een afgedrukte versie via mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school, om deze vaardigheden met jouw leerlingen te oefenen. Deze vaardigheden zullen niet worden getest tijdens de eindproef.

VAARDIGHEID 10 EEN FIETSRUTE PLANNEN

Doel

De leerlingen kunnen een fietsroute plannen met behulp van de bestaande tools en rekening houdend met de veiligheidscriteria.

Opmerking

Dit is een belangrijke vaardigheid voor de leerlingen. Omdat deze vaardigheid een veeleer maatschappelijke insteek heeft, zal ze echter niet worden getest in de eindproef.

Leer tools kennen om je route te plannen

Materiaal

Een fietskaart van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (gratis te bestellen voor scholen met een SVP of via be.brussels/nl/transport-mobiliteit/voetgangers-en-fietsen/fietsnetwerk), eventueel jouw smartphone om enkele interessante fietsapps te tonen.

Organisatie

Download de apps en bestel de fietskaart.

Oefening

Het is een goed idee om een fietsroute op voorhand te plannen. Zo kan je veel aangename, vlottere en veiligere fietsroutes ontdekken dan via de grote auto-assen.

Laat de leerlingen kennismaken met de verschillende tools voor het plannen van een fietsroute. Leg wel duidelijk aan de leerlingen uit dat ze de smartphone niet mogen gebruiken terwijl ze fietsen, maar wel ervoor, tijdens het plannen.

1. De fietskaart van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is een publicatie van Brussel Mobiliteit. Ze bevat een hele reeks informatie voor fietsers:

- Het reliëf.
- De bestaande fietsinrichtingen: gemarkeerde fietspaden, eenrichtingsfietspaden, tweerichtingsfietspaden, fietssuggestiestroken, beperkt eenrichtingsverkeer, voetgangerszones.
- De Groene Wandeling (een 60 kilometer lange wandel- en fietsroute rond het hele Gewest, door groene zones).
- De Gewestelijke en Gemeentelijke Fietsroutes.
- Fietsparkeerplaatsen.
- Een lijst met fietsenmakers.
- De fietsdeelstations (Villo!).
- Fietsreistijden.
- Boswegen.
- Zones 30 en residentiële zones.
- Tips.

2. De Gewestelijke en Gemeentelijke Fietsroutes: deze fietsroutes zijn aangewezen trajecten voor verplaatsingen per fiets in de stad. Hetzij door verschillende gemeenten (Gewestelijke Fietsroutes), hetzij binnen éénzelfde gemeente (Gemeentelijke Fietsroutes). Deze routes leiden langs lokale wegen, waar het verkeer minder druk is, minder snel rijdt en dus aangenamer is dan op de hoofdwegen. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaan er momenteel 19 Gewestelijke Fietsroutes die de stad doorkruisen. Ze zijn te herkennen aan de borden die je overal in de stad ziet en op de fietskaart.

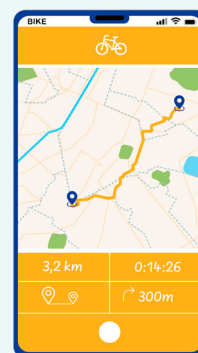
3. Route Planner van Brussel Mobiliteit: met deze online zoekmotor kunnen fietsers routes uitstippelen via de Gewestelijke en Gemeentelijke Fietsroutes.
be.brussels/nl/transport-mobiliteit/voetgangers-en-fietsen/fietsnetwerk

4. Apps op de smartphone: de bekendste app, die jouw leerlingen vast kennen, is Google Maps. Deze app stelt echter vaak moeilijke routes voor fietsers voor (zeer drukke wegen, gevaarlijke kruispunten ...). De volgende twee apps zijn de moeite waard om samen met jouw leerlingen te ontdekken:

- **Geovelo:** de Geovelo-app zoekt de beste fietsroutes: hij geeft de voorkeur aan routes via fietspaden, vermijdt gevaarlijke zones en past zich aan aan jouw soort fiets (klassiek, elektrisch, bakfiets ...). Deze app is volledig gratis en biedt ook de keuze tussen een uitgebalanceerde, een veilige of een zo rechtstreeks mogelijke route.
- **Komoot:** net als de vorige app kan je met Komoot routes plannen die gevaarlijke zones vermijden. De app biedt ook de mogelijkheid het type fiets en de lichamelijke conditie in te geven (beginner, sportief, pro).

Leg aan je leerlingen uit dat ze bij het plannen van een fietsroute met een aantal elementen rekening kunnen houden:

- ➡ Veiligheid: gevaarlijke plaatsen vermijden waar veel snelle voertuigen rijden en de voorkeur geven aan routes met goede fietspaden.
- ➡ Comfort: routes met kasseien en zeer drukke wegen vermijden.
- ➡ Fysiek: sterke hellingen vermijden.
- ➡ Snelheid: zo snel mogelijk van punt A naar punt B fietsen.

Plan je route

Materiaal	Een fietskaart van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, eventueel een smartphone per groep, per groep een afgedrukte kaart van de wijk (bv. van Google Maps of Brugis), stiften (blauw, rood en groen).
Organisatie	Verdeel de leerlingen in groepen van vier en geef elke groep een kaart van de wijk.
Oefening	Vraag elke groep om een punt op de kaart te zetten, op de plek waar de school zich bevindt. Vraag hen vervolgens om een andere gekende plaats aan te duiden (bibliotheek, zwembad, park, hun huis ...), die niet te dicht bij de school ligt (minstens 3km afstand). Vraag elke groep om meerdere fietsroutes uit te stippelen, met behulp van de tools die tijdens de vorige oefening in de klas werden besproken (de fietskaart, de route-apps), op basis van de volgende criteria: ➡ In blauw: de snelste route. ➡ In rood: de minst vermoeiende route. ➡ In groen: de veiligste route. Vergelijk vervolgens de routes van de verschillende groepen en geef indien nodig opmerkingen over de gekozen routes (bijvoorbeeld 'hier is er een stevige helling, zoals je op de fietskaart kan zien' of 'hier ben je vergeten het fietspad te nemen' ...).

3.

Eindproef van de Badge Fietzers Goud

Je leerlingen zijn nu goed voorbereid. Om het voor jou gemakkelijker te maken op de dag van de eindproef hebben we enkele tips.

TIP 1

Kijk de fietsen na

Plan minstens een week op voorhand een moment om de fietsen van je leerlingen en van de school na te kijken, opdat alle leerlingen de eindproef kunnen afleggen zonder dat er zich mechanische problemen voordoen.

TIP 2

Zoek extra begeleiders

Om de eindproef af te nemen, raden we je de hulp aan van vijf tot acht extra helpers: personeelsleden van de school, directieleden, ouders, agenten van de lokale politiezone, de fietspool als die in jouw gemeente bestaat ... Het aantal vereiste personen zal afhangen van de manier waarop jouw testparcours wordt georganiseerd (zie pg. 64).

TIP 3

Kondig de eindproef aan

Informeer de ouders en de rest van de school over de datum van de eindproef voor de Badge Fietzers Goud. Vraag aan de ouders hun kind met de fiets naar school te laten komen op de dag van de proef. Voorzie enkele fietsen van de school voor de leerlingen die er zelf geen kunnen meebrengen.

Geef een overzicht van de vaardigheden die getest zullen worden en moedig de ouders aan om deze vaardigheden ook met hun kind te oefenen.

Neem eventueel contact op met de lokale politiezone en met je gemeente om hulp te vragen van gemeenschapswachten of van de fietspool.

TIP 4

Pas de eindproef aan

Je kan de eindproef helemaal aan jouw organisatie aanpassen. Je kan de proef bijvoorbeeld opdelen in verschillende stukjes die op verschillende dagen plaatsvinden: vaardigheden 1, 2 en 3 op de ene dag en vaardigheden 4, 5, 6 en 7 op een andere dag.

Alles kan worden aangepast in functie van de planning van de school.

3.1. EINDPROEF VAN DE BADGE FIETSERS GOUD

Om de Badge Fietsers Goud te behalen, moeten de leerlingen **tien vaardigheden** onder de knie hebben.

- ➡ **Vaardigheden 6 en 7** worden getest aan de hand van een **quiz in de klas**.
- ➡ **Vaardigheid 7** wordt getest in een **'testvierkant' op de speelplaats**, voor of na het parcours op de weg.
- ➡ **Vaardigheden 1, 2, 3, 4, 5 en 6** worden getest via een **parcours op de weg** dat de leerlingen moeten afleggen, zodat hun vaardigheden kunnen worden beoordeeld. Op dit parcours wordt eveneens vaardigheid 6 (dode hoek) op transversale wijze beoordeeld.
- ➡ **Vaardigheden 8, 9 en 10** worden in de klas geoefend maar ze worden **niet getest**.

STAP
1

Doe de quiz in de klas - Enkele dagen voor de test op de weg

Test vaardigheden 6 (De dode hoek vermijden) en 7 (De basisverkeersregels voor fietsers kennen).

Materiaal	Een exemplaar van de quiz per leerling en de antwoordsleutel, beschikbaar in bijlage en op de website mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school (bijlagen 9a en 9b).
Test	Deel de kopieën van bijlage 9a uit aan de leerlingen en houd de antwoordsleutel voor jezelf. Zorg dat elke leerling de vragen goed begrijpt. Lees de vragen samen door als je ziet dat sommige leerlingen aarzelen. Vraag de leerlingen om de quiz in te vullen. Neem vervolgens samen de antwoorden door.
Beoordeling	Om voor deze vaardigheid te slagen, moeten de leerlingen de vragen vlot kunnen beantwoorden. Als de leerlingen dit goed doen, tonen ze dat ze het principe van de dode hoek begrijpen en weten hoe ze deze moeten vermijden. Ze kennen dan ook de basis van de wegcode en de meeste verkeersborden die ze onderweg kunnen tegenkomen.

Voorbereiden van het parcours en van de begeleiders - Enkele dagen voor de test op de weg

Materiaal voor het parcours

Een fiets, een helm en een genummerd hesje voor elke leerling (je nummert de hesjes zelf met onuitwisbare inkt), stoepkrijt of wegwijzers/pijlen.

Voorbereiden van het parcours

Voorzie een testvierkant op de speelplaats en teken een parcours uit in de wijk van de school dat de volgende elementen bevat:

- ➡ Een rechte as van minstens 50 meter.
- ➡ Een obstakel om op de weg de plaatsen (bijvoorbeeld op de rechte as): een vuilnisbak, een stoel ... Als het niet mogelijk is een object op de weg te plaatsen, teken dan een obstakel op de weg met het stoepkrijt.
- ➡ Zo veel mogelijk verschillende kruispunten:
 - Een kruispunt zonder verkeersborden.
 - Een kruispunt met verkeersborden.
 - Een kruispunt met verkeerslichten.
 - Een rotonde.

Op dit parcours kunnen de volgende vijf vaardigheden worden getest:

1. De juiste plaats aanhouden op de weg.
2. Rechts afslaan.
3. Links afslaan.
4. Om een obstakel heenrijden.
5. Een kruispunt oversteken (ten minste drie kruispunten van de lijst hieronder):
 - Zonder verkeersborden.
 - Met verkeersborden.
 - Met verkeerslichten.
 - Op een rotonde.

Houd rekening met de volgende punten:

- ➡ Gebruik het stoepkrijt om de plaatsen op het parcours aan te duiden waar de leerlingen moeten afdraaien, zodat ze de weg niet kwijt raken.
- ➡ Het vertrek- en aankomstpunt van de route ligt bij voorkeur aan de school, in een gekende en relatief veilige omgeving.
- ➡ Doorgaans volstaat een parcours van 3 à 5 kilometer.

Vorbereiden van het parcours en van de begeleiders - Enkele dagen voor de test op de weg

Materiaal voor de begeleiders

Een object dat als obstakel kan dienen (een stoel, een vuilnisbak ...) en voor elke begeleider een controleblad (bijlagen 10a, 10b, 10c, 10d, 10e en 10f), een klembord, iets om te schrijven en een fluohesje.

Vorbereiding van de begeleiders

De begeleiders zullen de leerlingen beoordelen op elk punt waar een vaardigheid wordt getest. Spreek af dat de begeleiders een uur voor de start van de test op school toekomen (of ontmoet hen eventueel de dag voordien) om hen op deze taak voor te bereiden.

- ➡ Elke begeleider ontvangt één of meer **controlefiches begeleider** (bijlagen 10) waarop hij/zij alle leerlingen voor een bepaalde vaardigheid kan beoordelen. Hij/zij zet een kruisje op het controleblad telkens een leerling een fout maakt en voegt eventueel een korte opmerking toe: wat deed de leerling niet goed? Naargelang de opstelling van jouw parcours is het mogelijk dat sommige begeleiders meerdere vaardigheden tegelijk moeten controleren (bijvoorbeeld als een leerling rechts moet afslaan aan een kruispunt, zal de begeleider de controlefiche voor zowel vaardigheid 2 als 5 krijgen).
- ➡ Elke begeleider doet een fluohesje aan.
- ➡ Toon hen waar ze zich moeten plaatsen (de meesten op de weg, één op de speelplaats in het testvierkant, zie pg. 75). Leg het parcours al fietsend met hen af om goed uit te leggen waar ze moeten gaan staan, waarop ze zullen moeten letten en waar de leerlingen vandaan zullen komen.
- ➡ Geef hen het nodige materiaal:
 - Een klembord met het controleblad dat overeenkomt met de vaardigheid die elk van hen moet beoordelen.
 - Iets om te schrijven.
 - Een object dat als obstakel moet dienen voor de begeleider die vaardigheid 4 zal beoordelen (een stoel, een vuilnisbak ...).
 - Een telefoonnummer waarop ze jou kunnen bereiken in noodgevallen. Noteer zelf ook de telefoonnummers van de begeleiders.
 - Eventueel een drankje, een wafel, een appel ...

De leerlingen moeten een genummerd hesje dragen tijdens de test.

De nummers op de hesjes van de leerlingen moeten overeenstemmen met die op de verschillende controlebladen. Noteer deze nummers op de hesjes met onuitwisbare inkt of bevestig een blad papier met het nummer met veiligheidsspelden aan het hesje. Vul de **correspondentiefiche hesjes/ leerlingen** in (bijlage 11), waarop je noteert welk nummer met welke leerling overeenkomt. Dat zal je helpen om nadien de **controlefiche leerkracht** (bijlage 12) te kunnen invullen.

Zelf kan je op een strategische plaats van het parcours gaan staan of op school blijven om het vertrek en de aankomst van de leerlingen in goede banen te leiden.

Variant: Vind je niet genoeg begeleiders? In dat geval kan je de leerlingen het parcours één voor één laten afleggen, met een begeleider die achter hen aan rijdt. De begeleider vult in dat geval na elke ronde de controlefiche leerkracht in (bijlage 12) en noteert eventuele opmerkingen over het rijgedrag van de leerling op een ander blad.

STAP
3

Test op het parcours op de weg, vaardigheden 1 tot 6

Oefen het parcours samen met je leerlingen en sta even stil bij de verschillende vaardigheden. Leg de leerlingen bij elke vaardigheid duidelijk uit waarop ze beoordeeld zullen worden. Ideaal gezien hebben de leerlingen voor de dag van de test de kans gekregen het parcours een paar keer te doorlopen (of de verschillende delen van het parcours afzonderlijk).

Laat de leerlingen één voor één vertrekken, idealiter in de volgorde van de cijfers op hun hesjes, met een paar minuten ertussen zodat ze elkaar niet hinderen op het parcours. De leerlingen mogen elkaar onderweg niet voorbijsteken. Zo kunnen de begeleiders **elke leerling individueel observeren** terwijl ze hun vaardigheden tonen.

De leerlingen die hun vertrek afwachten of die het parcours al hebben afgelegd, kunnen naar het testvierkant op de speelplaats gaan (test vaardigheid 7). Vaardigheden 8, 9 en 10 worden in de klas besproken, maar ze worden niet getest.

De volgorde van de geteste vaardigheden zal natuurlijk afhangen van het parcours dat je in de wijk van de school hebt uitgetekend.

Wees correct in de beoordeling. Een kleine correctie hoeft niet te betekenen dat de leerling faalt voor het hele parcours. Vertrouw daarvoor op jouw inschattingsvermogen en kennis van de capaciteiten van je leerlingen.

Het behalen van de badge is vooral een moment van **waardering voor de inspanningen** van elke leerling. Nadat de proef is afgelegd, is het interessant dat je **leerlingen zichzelf beoordelen**, met behulp van de fiche in bijlage (bijlage 13). Op die manier kunnen ze zelf inschatten aan welke punten nog meer moet worden gewerkt, en kunnen ze een beoordeling geven over het afgelegde parcours.

TEST VAARDIGHEID 1 DE JUISTE PLAATS AANHOUDEN OP DE WEG

Test

Een begeleider gaat op een rechte as staan, waar hij/zij een goed zicht heeft op de wijze waarop de leerlingen op de weg rijden. De beoordeling van deze vaardigheid kan makkelijk gecombineerd worden met die van vaardigheid 4.

Beoordeling

Om voor deze vaardigheid te slagen moet de leerling zijn fiets correct besturen, zonder van zijn baan af te wijken. De leerling moet op de rechterkant van de weg rijden, op een veilige afstand van de geparkeerde auto's (ongeveer 1 meter).

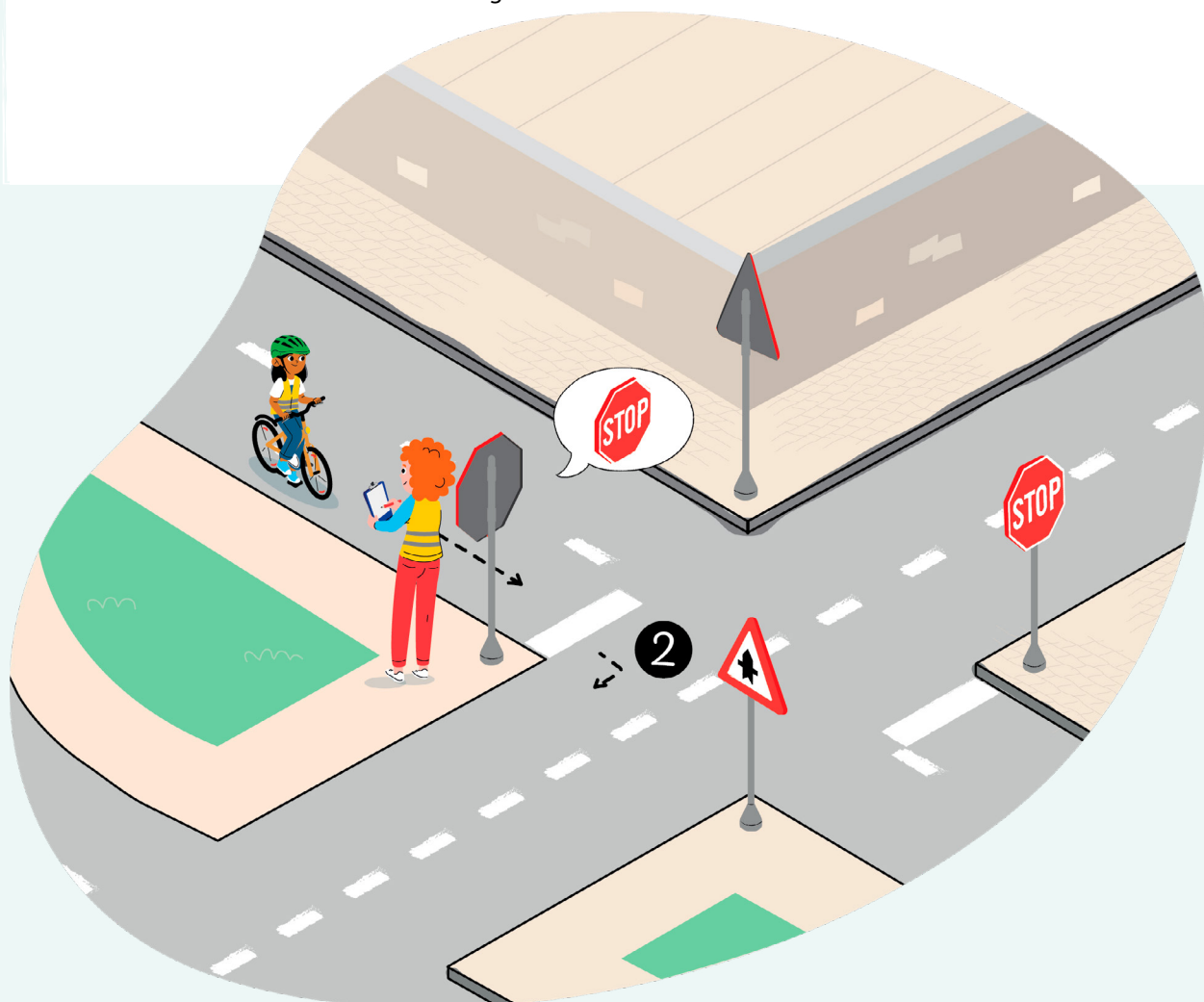
TEST VAARDIGHEID 2 RECHTS AFSLAAN

Test

Een begeleider gaat op een plaats staan waar de leerling rechtsaf moet slaan (een kruispunt of een scherpe bocht). De beoordeling van deze vaardigheid zal waarschijnlijk worden gecombineerd met andere (bv. vaardigheden 5 en 6).

Beoordeling

Om voor deze vaardigheid te slagen moet de leerling zijn bocht aankondigen door de rechterarm uit te steken en de bocht scherp nemen, zonder van zijn baan af te wijken. De leerling moet bij het afslaan, indien van toepassing, opletten voor de dode hoek van voertuigen.

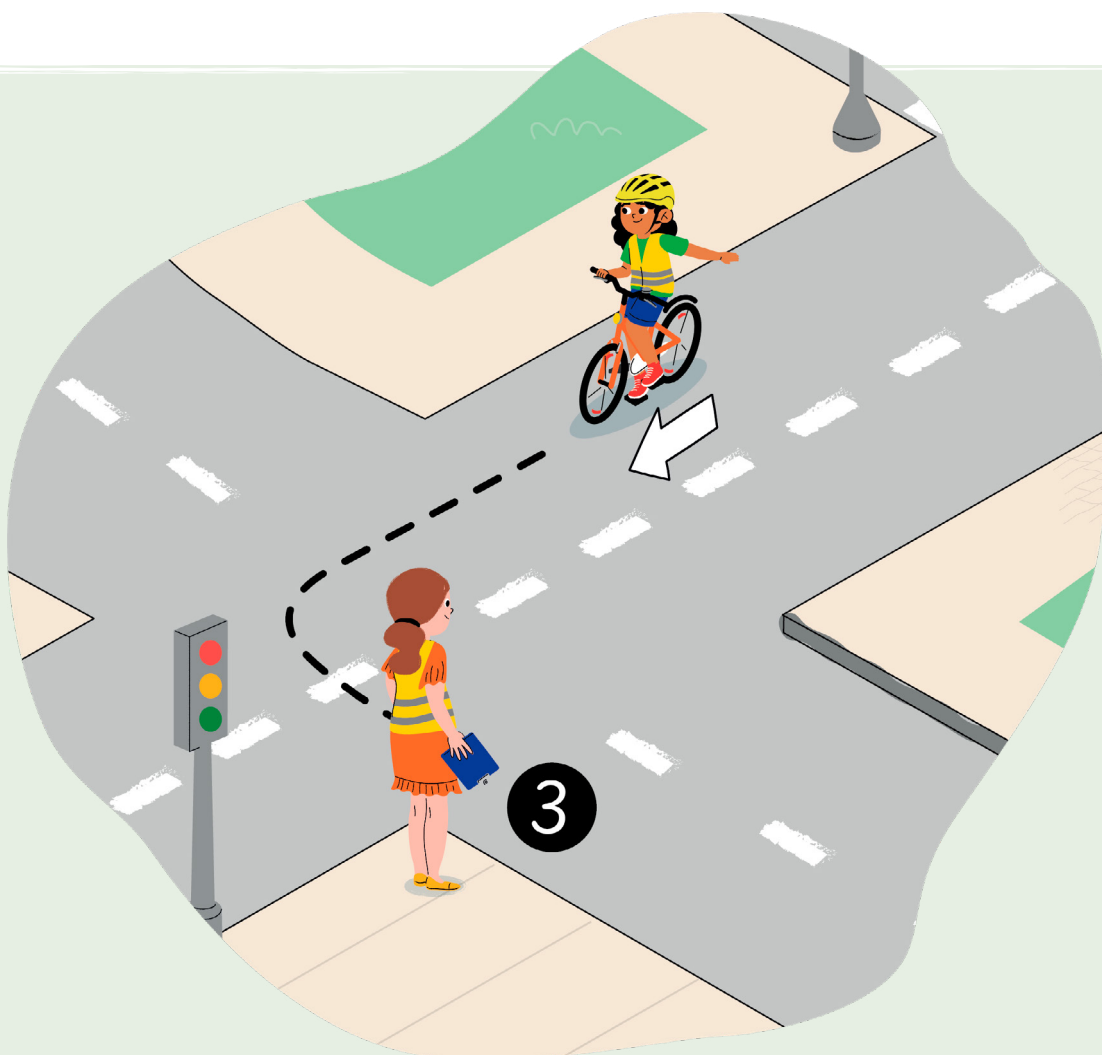
TEST VAARDIGHEID 3 LINKS AFSLAAN

Test

Een begeleider gaat op een plaats staan waar de leerling linksaf moet slaan (een kruispunt of een scherpe bocht). De beoordeling van deze vaardigheid zal waarschijnlijk worden gecombineerd met andere (bv. vaardigheden 5 en 6).

Beoordeling

Om voor deze vaardigheid te slagen, moet de leerling over zijn linkerschouder kijken, zijn bocht aankondigen door zijn linkerarm uit te steken, zich in het midden van de rijbaan plaatsen, de bocht nemen met de twee handen op het stuur en links afslaan door een ruime bocht te nemen (om de bocht niet af te snijden). Hij moet na de bocht verder rijden op de rechterkant van de weg. De leerling moet bij het afslaan, indien van toepassing, opletten voor de dode hoek van voertuigen.

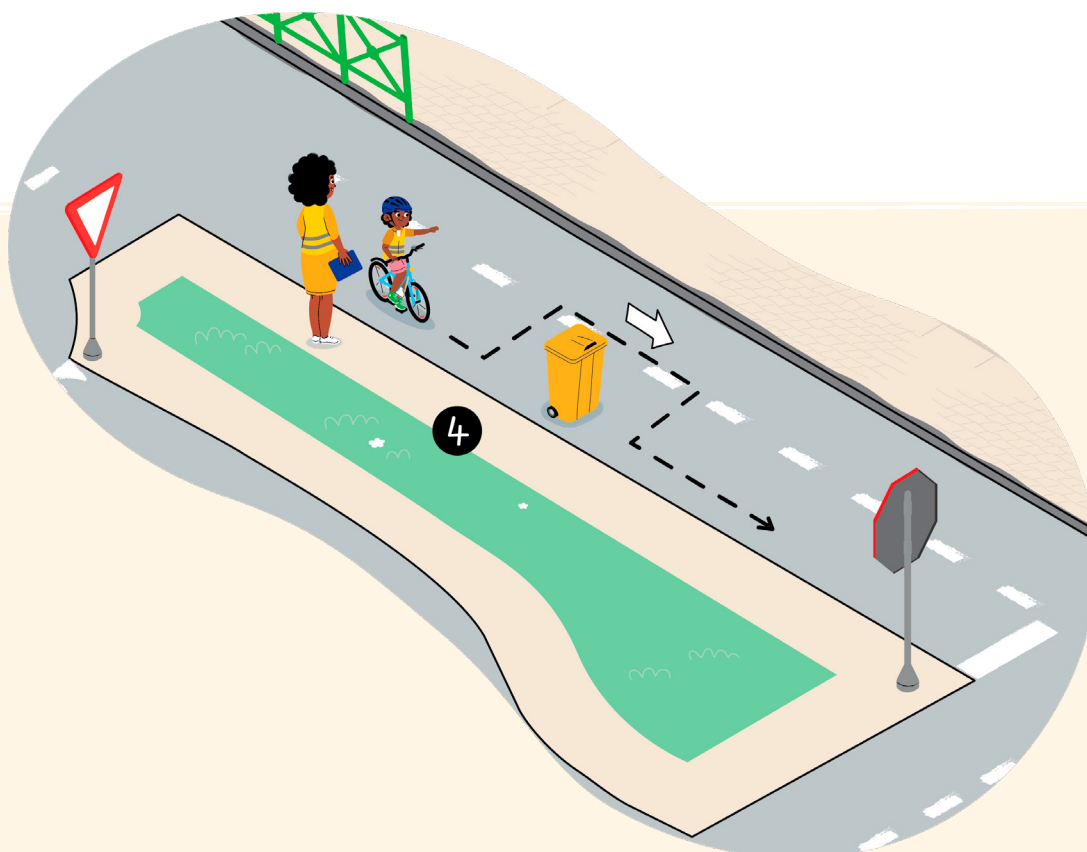
TEST VAARDIGHEID 4 OM EEN OBSTAKEL HEENRIJDEN

Test

Een begeleider gaat op een rechte as staan, waar hij een goed zicht heeft op de wijze waarop de leerlingen op de weg rijden. De begeleider plaatst het obstakel waar de leerlingen omheen moeten rijden op de weg (een stoel, een vuilnisbak ...). Indien het niet mogelijk is een object op de weg te plaatsen, moet het obstakel op de weg worden getekend met behulp van stoepkrijt.

Beoordeling

Om voor deze vaardigheid te slagen, moet de leerling bij het naderen van het obstakel over zijn linkerschouder kijken, en vertragen of stoppen indien nodig (als het achteropkomende verkeer of tegenliggers gevaar opleveren). Alvorens om het obstakel heen te rijden, moet de leerling de linkerarm uitsteken om het maneuver aan te kondigen. Hij wijkt op tijd uit naar links en houdt afstand van het obstakel. Vervolgens fietst de leerling opnieuw naar de rechterkant van de weg (en bewaart daarbij een veilige afstand tot de geparkeerde voertuigen, als die er zijn).

TEST VAARDIGHEID 5 EEN KRUISPUNT OVERSTEKEN

Test

De begeleiders gaan aan de aangegeven kruispunten staan. De beoordeling van deze vaardigheid zal waarschijnlijk worden gecombineerd met andere (bv. vaardigheden 1, 2 of 3).

Beoordeling

- ➔ **Kruispunt zonder verkeersborden:** Om voor deze vaardigheid te slagen, kan de leerling een kruispunt analyseren en weet hij wie voorrang moet krijgen en hoe hij het kruispunt moet oversteken. Hij maakt oogcontact met andere bestuurders, vertraagt en stopt indien nodig om anderen voorrang te geven. **1**
- ➔ **Kruispunt met verkeersborden:** Om voor deze vaardigheid te slagen, kan de leerling een kruispunt en de erop aanwezige verkeersborden analyseren, om hieruit af te leiden wie voorrang moet krijgen en hoe hij het kruispunt moet oversteken. Hij maakt oogcontact met andere bestuurders, vertraagt en stopt indien nodig om anderen voorrang te geven. **2**
- ➔ **Kruispunt met verkeerslichten:** Om voor deze vaardigheid te slagen, kan de leerling een kruispunt analyseren en hieruit afleiden wie voorrang moet krijgen en hoe hij het kruispunt moet oversteken. Als er specifieke fiets-verkeerslichten aanwezig zijn, houdt de leerling hier rekening mee. Hetzelfde geldt voor eventuele verkeersborden B22 of B23. **3**
- ➔ **Rotonde:** Om voor deze vaardigheid te slagen, moet de leerling vertragen wanneer hij de rotonde nadert en moet hij controleren dat de weg aan zijn linkerkant vrij is alvorens de rotonde op te rijden. Indien nodig stopt hij om voorrang te verlenen. Op de rotonde moet de leerling in het midden van de rechterrijstrook fietsen. Hij steekt zijn rechterarm uit om aan te geven dat hij de rotonde gaat verlaten en neemt vervolgens weer de correcte plaats op de weg in. **4**

TEST VAARDIGHEID 6

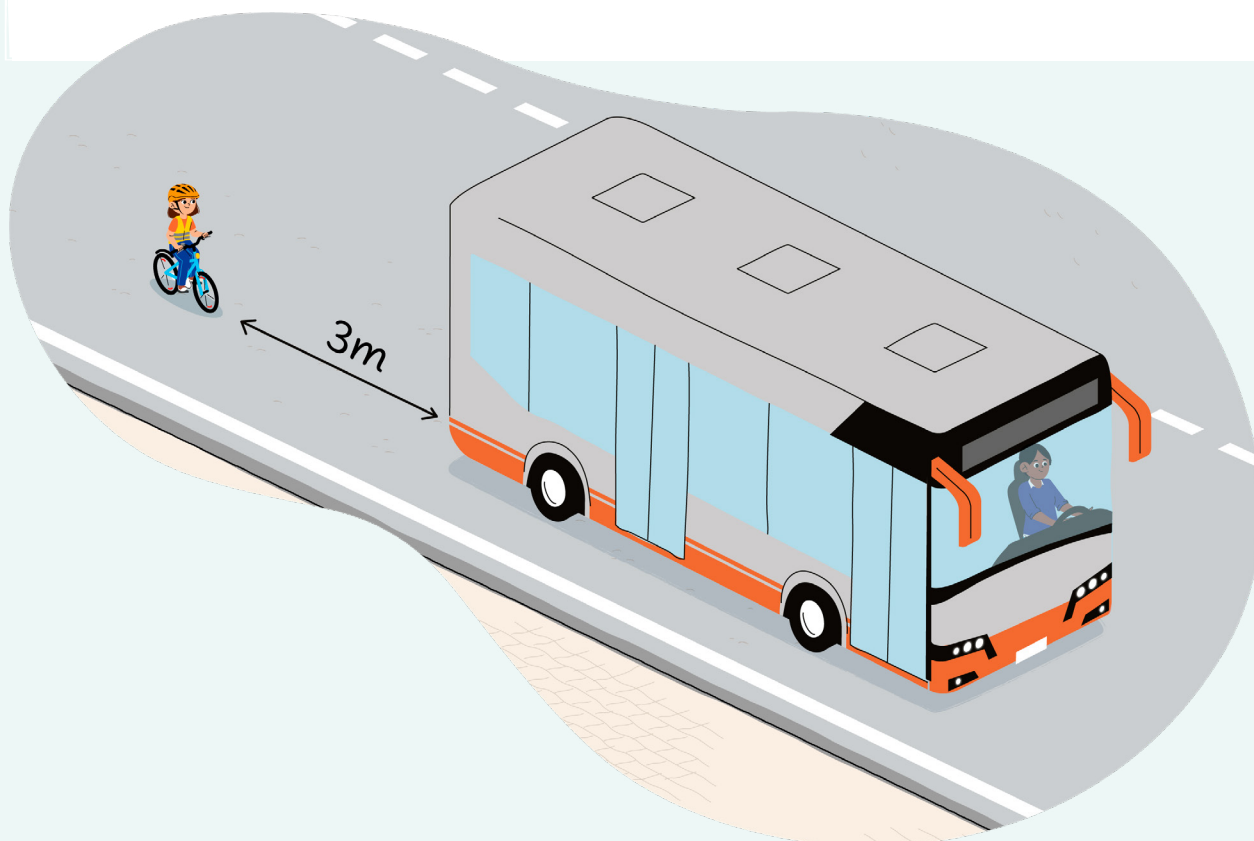
DE DODE HOEK VERMIJDEN

Test

Deze vaardigheid wordt op verschillende plaatsen van het parcours getest, telkens wanneer de leerling een maneuver moet uitvoeren (afslaan, een rotonde op- en afrijden, om een obstakel heenrijden). Alle begeleiders moeten hier dus aandacht aan besteden.

Beoordeling

Om voor deze vaardigheid te slagen, moet de leerling weten waar hij moet gaan staan om buiten de dode hoek te blijven: achter het voertuig (aan de rechterkant ervan en op een afstand van minstens 3 meter) of ervoor (enkel bij kleinere voertuigen en ook op voldoende afstand). De leerling controleert of de bestuurder hem heeft gezien, door oogcontact te maken of door een teken te geven met de hand.

STAP 4

Test op de speelplaats, vaardigheid 7

Richt op de speelplaats een ruimte van 2 bij 2 meter in, afgebakend met kegels, om vaardigheid 7 te testen. Dit deel van de eindproef voor het behalen van de Badge Fietzers Goud kan door een begeleider worden afgenomen terwijl de andere leerlingen hun test op de weg afleggen.

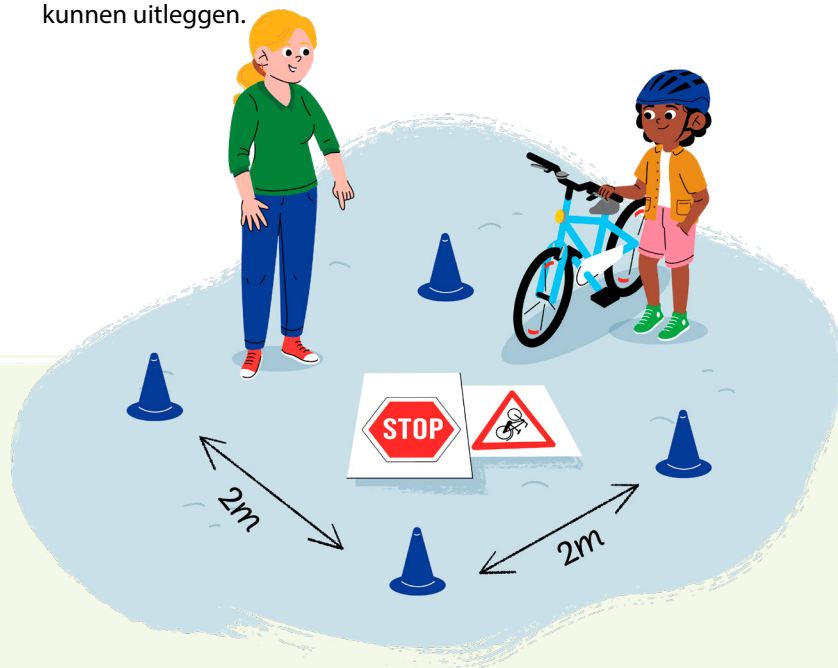
Deze vaardigheid kwam ook tijdens de quiz aan bod, maar herhaling is hier nuttig.

Materiaal Vier kegels, de afbeeldingen van verkeersborden (bijlage 5).

TEST VAARDIGHEID 7 DE BASISVERKEERSREGELS VOOR FIETSERS KENNEN

Test Elke leerling legt individueel de test af in het testvierkant. Gebruik hiervoor de afbeeldingen van de oefening 'De verkeersborden', pg. 33. Elke leerling krijgt vragen over minstens 10 verschillende verkeersborden.

Beoordeling Om voor deze vaardigheid te slagen, moet de leerling de verkeersborden die hem getoond worden kunnen identificeren en de betekenis ervan duidelijk kunnen uitleggen.

STAP
5

De informatie verzamelen

Nadat de tests in de klas, op de weg en op de speelplaats zijn afgelegd, verzamel je de controlefiches van alle begeleiders evenals de correspondentiefiche hesjes/leerlingen. Bundel de verschillende gegevens in de **controlefiche leerkracht**, die je in de bijlage 12 vindt. Gebruik één fiche per klas, zo krijg je een duidelijk beeld van de vaardigheden die elke leerling heeft verworven.

3.2. VERKRIJGEN VAN DE BADGE FIETTERS GOUD

De Badge Fietters Goud is zo ontworpen dat iedere leerling beloond wordt voor zijn inspanningen, geslaagd of niet geslaagd voor de eindproef. Elke leerling ontvangt een **beloning** voor zijn deelname aan het leerproces en de eindproef.

Op de **Fietters Goud kaarten**, in bijlage bij deze handleiding, kan je individuele opmerkingen geven aan het kind en zijn verbeterpunten aanduiden. Gebruik hiervoor de controlefiche die je hebt ingevuld tijdens de proef. De leerlingen ontvangen deze kaart om ze te laten zien **aan hun ouders**. Op die manier zijn de ouders op de hoogte van de fietsvaardigheden die hun kind heeft verworven, en kunnen ze de training thuis verderzetten.

Je deelt de Kaarten en beloningen best zo snel mogelijk na het afleggen van de proef uit. Zo weten de leerlingen nog goed wat de verschillende vaardigheden zijn en kunnen ze terugblikken op hun prestatie. Vraag aan elke leerling afzonderlijk hoe hij of zij de test ervaren heeft, met behulp van de **zelfevaluatiefiche** (bijlage 13).

Een kleine plechtigheid met de ouders en de directie geeft voldoening aan de leerlingen, en helpt om het project bekendheid te geven.

Via de website mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school kan je de bijlagen altijd opnieuw downloaden en kan je kaarten voor de ouders en beloningen voor de leerlingen bijbestellen.

4.

Waar vind ik de juiste uitrusting?

Heeft jouw school steun nodig om de leerlijn fietsen tot een goed einde te brengen? Wil je meer info ontvangen en hulp krijgen om je leerlingen op te leiden tot vaardige fietsers? Wij kunnen je helpen, je staat er niet alleen voor! Ontdek hieronder verschillende mogelijkheden om je te voorzien van het nodige materiaal, je op te leiden en in contact te komen met andere scholen.

4.1. SCHOOLVERVOERPLANNEN

Jouw school wil op een meer proactieve manier werken rond actieve mobiliteit? Schrijf je dan in, mocht dat nog niet zijn gebeurd, voor de SchoolVervoerPlannen (SVP).

Een SVP zorgt ervoor dat een school haar situatie op het gebied van mobiliteit beter begrijpt en dat ze begeleid wordt bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van een **actieplan om actievere en veiligere verplaatsingen** te bevorderen.

Scholen met een SVP worden gedurende 18 maanden begeleid door een **mobilitateitscoach**. Tijdens die periode ontvangen ze alle nodige info om daarna het werk **zelfstandig** voort te zetten.

Scholen met een SVP kunnen ook gebruik maken van een **breed aanbod** aan:

- ➡ **materiaal:** verkeerspiste (handig voor de oefeningen op de speelplaats die in deze handleiding aan bod komen), fietsparkings, fietsvloot, fietsherstellingskits, fietshelmen, fluo-hesjes ...
- ➡ **animaties:** voor fietsers, voetgangers, over actieve en duurzame mobiliteit ...

- ➡ **opleidingen:** om leerkrachten te leren hoe ze een groep op de fiets kunnen begeleiden, lessen fietsmechaniek (voor leerkrachten of leerlingen), fietslessen voor ouders (alleen of met kind).
- ➡ **diensten:** een fietsherstellingsatelier, geleid door een professional, om je fietsvloot te onderhouden en herstellen.

Om deze steun te krijgen, kunnen de scholen met een SVP een **actieplan** indienen bij Brussel Mobiliteit. De steunaanvragen in de actieplannen worden door Brussel Mobiliteit beoordeeld vanuit zijn visie op schoolmobiliteit, nl. **'Het schoolpubliek verplaatst zich actief en in alle veiligheid'**.

Meer informatie vind je op de website van Brussel Mobiliteit mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school.

Scholen met een SVP zijn ook elk jaar de eregasten op het **Salon van de Schoolmobiliteit**: een evenement met een overvloed aan info en uitwisselingen tussen scholen en met Brusselse verenigingen die actief zijn in de mobiliteitssector.

4.2. WEEK VAN DE MOBILITEIT

Elke Brusselse school, met of zonder SVP, kan de projectoproep beantwoorden voor de Week van de Mobiliteit, die elk jaar plaatsvindt van 16 tot 22 september. Door een project in te dienen, kunnen scholen **steun** aanvragen **voor hun acties**.

Het gaat om projecten die een rechtstreeks verband hebben met deze Week van de Mobiliteit, en die bijdragen tot de visie van Brussel Mobiliteit op schoolmobiliteit: 'Het schoolpubliek verplaatst zich actief en in alle veiligheid'. De projecten worden beoordeeld op basis van deze visie en rekening houdend met het beschikbare budget.

Het aanbod in de catalogus op het SVP-gedeelte van de website van Brussel Mobiliteit is voorbehouden voor scholen met een SVP kan enkel via hun actieplan worden aangevraagd. Het gaat onder andere om materialen die deze scholen het hele schooljaar door kunnen gebruiken ter ondersteuning van hun structurele mobiliteitsactiviteiten. De elementen uit deze catalogus kunnen niet aangevraagd worden via de projectoproep voor de Week van de Mobiliteit.

4.3. NIEUWSBRIEF SCHOOLMOBILITEIT

Schrijf je in op de nieuwsbrief van Brussel Mobiliteit over schoolmobiliteit om op de hoogte te blijven van projectoproepen, activiteiten van haar partners, goede voorbeelden, en meer: mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school.

4.4. MATERIAAL IN BRUIKLEEN

➡ Pro Velo

Om fietseducatie in de scholen te ondersteunen, stellen ProVelo en Brussel Mobiliteit je gratis materiaal ter beschikking (opgelet: dit aanbod kan gaandeweg veranderen):

- Een verkeersbox waarin je alles vindt om een openbare weg na te bootsen in een beschermde omgeving.
- Een behendigheidspiste uit zes verschillende delen die je op diverse manieren kan samenstellen, afhankelijk van je behoeften en de beschikbare ruimte.
- Veiligheidsboxen met daarin 25 helmen en 25 hesjes in verschillende maten voor je leerlingen als ze een fietsuitstap maken.
- Pedagogisch materiaal: prioriteiten-piramide, posters van verkeersborden, tips voor je verplaatsingen met de fiets ...
- Een set VR-brillen waarmee leerlingen virtueel door verschillende verkeerssituaties fietsen. Een goede voorbereiding op het echte werk. (enkel NL)

Meer informatie en een reserveringsformulier vind je op de website van Pro Velo: provelo.org/nl

➡ Gemeenten

Sommige gemeenten lenen op aanvraag materiaal uit aan scholen.

Heel wat gemeenten ondersteunen ook de organisatie van fietsrijen, schoolstraten en andere activiteiten. Contacteer de dienst Mobiliteit of de dienst Onderwijs van je gemeente om na te gaan wat ze aanbieden.

4.5. DE OUDERS BETREKKEN EN DE KINDEREN UITRUSTEN

Hoe meer de ouders betrokken zijn, hoe groter de kans dat jouw leerlingen regelmatig zullen fietsen en hun vaardigheden zullen aanscherpen. Communiceer daarom op ouderavonden, opendeurdagen en in nieuwsbrieven over het belang dat jouw school hecht aan actieve mobiliteit. Een kleine attentie voor vrijwilligers die meekomen op uitstappen of helpen bij de eindtest kan wonderen doen voor de motivatie.

Hier volgen enkele ideeën voor opleiding en hulpmiddelen voor de ouders van je leerlingen:

➡ Bike Experience

De Bike Experience is een korte opleiding van Pro Velo, waarmee je zelfverzekerd (weer) in het zadel kunt stappen in de stad. Ze is bedoeld voor iedereen die behoefte heeft aan ondersteuning in het verkeer: vertrouwen opbouwen, opfrissing van de wegcode, professioneel advies ...
Meer info op bikeexperience.brussels

➡ Fietslessen voor volwassenen

Pro Velo biedt ook opleidingen aan voor volwassenen die willen leren fietsen en zich veilig door de stad verplaatsen. Deze opleiding is dus gericht op ouders die nog niet kunnen fietsen.
Meer info op provelo.org/nl/

➡ Ouder-Kind Training

Via deze opleiding van Pro Velo kunnen ouders samen met hun kind(eren) het traject tussen thuis en school leren kennen met de fiets, om zich meer op hun gemak en zelfzekerder te voelen wanneer ze samen op de openbare weg fietsen.
Meer info op provelo.org/nl

➡ Fietsbieb

Een fietsbieb leent tegen lage prijzen goede fietsen uit aan kinderen tussen 2 en 12 jaar, op verschillende plaatsen in Brussel. Ouders betalen een kleine vaste kost per jaar. Dit abonnement geeft recht op een gratis wissel van de geleende fiets wanneer deze te klein wordt of er een ander model nodig is. De Fietsbiebs worden beheerd door vrijwilligers en zijn enkele dagen per maand open.
Meer info op fietsbieb.be

➡ Een fiets voor 10 jaar

‘Een fiets voor 10 jaar’ is een educatief verhuurprogramma voor kinderfietsen. Het bevordert het gebruik van fietsen en fietsonderdelen in een logica van hergebruik en circulariteit. Het principe is eenvoudig: de ouders huren een fiets uit de voorraad van de Ateliers de la rue Voot en ruilen die om zodra nodig, zodat het kind altijd een aan zijn grootte aangepaste fiets heeft.
Meer info op voot.be/een-fiets-voor-10-jaar

➡ Fietsbeurzen

Er worden regelmatig fietsbeurzen georganiseerd in Brussel (bv. door CyCLO, Pro Velo ...). Tijdens deze evenementen bieden particulieren hun fietsen te koop aan en kunnen kopers tegen gereduceerde prijzen kiezen uit een groot aantal fietsen. Je kan ook zelf een fietsbeurs organiseren binnen jouw school.

➡ Verkeer op school

Ouders die willen helpen bij mobiliteitsacties, kunnen zich bij hun school aanmelden om aan te sluiten bij de Werkgroep Verkeer. Of indien die nog niet bestaat, het initiatief nemen om er zelf eentje op te richten. De VSV ondersteunt hierbij met materiaal en informatie.

Meer info op basis.verkeeropschool.be/ondersteuning

BIJLAGEN

Alle bijlagen zijn beschikbaar op het einde van deze handleiding en op de website van Brussel Mobiliteit mobilite-mobiliteit.brussels/nl/school

- ➡ Bijlage 1: Poster 'Hiërarchie van de signalisatie' (pg. 19)
- ➡ Bijlage 2: Poster 'Dode hoek' (pg. 27)
- ➡ Bijlage 3: Illustraties oefening 'De verkeerslichten bespreken in de klas' (pg. 24)
- ➡ Bijlage 4: Illustraties spel 'Waar moet de fietser rijden?' (pg. 32)
- ➡ Bijlage 5: Verkeersborden (pg. 33)
- ➡ Bijlage 6: Illustraties spel 'Fietsen is tof!' (pg. 53)
- ➡ Bijlage 7a: A3-schema fiets om op te hangen in de klas (pg. 54)
- ➡ Bijlage 7b: A4-schema fiets om aan te vullen (pg. 54)
- ➡ Bijlage 8: Poster 'Zichtbaarheid op de fiets' (pg. 56)
- ➡ Bijlage 9a: Quiz in de klas (pg. 63)
- ➡ Bijlage 9b: Quiz in de klas - Verbetersleutel (pg. 63)
- ➡ Bijlage 10a: Controlefiche begeleider - Testvierkant (pg. 75)
- ➡ Bijlage 10b: Controlefiche begeleider - Vaardigheid 1 (pg. 69)
- ➡ Bijlage 10c: Controlefiche begeleider - Vaardigheid 2 (pg. 70)
- ➡ Bijlage 10d: Controlefiche begeleider - Vaardigheid 3 (pg. 71)
- ➡ Bijlage 10e: Controlefiche begeleider - Vaardigheid 4 (pg. 72)
- ➡ Bijlage 10f: Controlefiche begeleider - Vaardigheid 5 (pg. 73)
- ➡ Bijlage 11: Correspondentiefiche fluohesjes/leerlingen (pg. 66)
- ➡ Bijlage 12: Controlefiche leerkracht (pg. 66)
- ➡ Bijlage 13: Zelfevaluatiefiche (pg. 68)
- ➡ Bijlage 14: Kaarten Fietzers Goud (pg. 77)

BRUSSEL MOBILITEIT

GEWESTELIJKE OVERHEIDSDIENST BRUSSEL